

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
ТА ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ
КАФЕДРА РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ
КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА**

на тему

**«РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОВГОСТРОКОВОГО ВІДНОВЛЕННЯ
ПОСТРАЖДАЛИХ ТЕРИТОРІЙ»**

Студентка 2 курсу магістратури заочної форми
навчання спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування»
освітньо-професійної програми «Публічне
управління та адміністрування»
Біжко Катерина Євгенівна

Науковий керівник
к.е.н., доцент Юзефович Владислава
Володимирівна

Засвідчую, що в цій кваліфікаційній роботі
немає запозичень із праць інших авторів без
відповідних посилань

Студентка _____
(підпис)

Робота допущена до захисту в екзаменаційній комісії рішенням кафедри
регіональної політики від «16» _____ 2023 р., протокол № 18.

Завідувач кафедри регіональної політики, доктор наук з державного
управління, професор

Колтун Вікторія Семенівна

(підпис)

Київ – 2023

АНОТАЦІЯ

Біжко К.Є. Ресурсне забезпечення довгострокового відновлення постраждалих територій. – Кваліфікаційна магістерська робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна магістерська робота на здобуття ступеня вищої освіти другого (магістерського) рівня галузі знань 28 “Публічне управління та адміністрування”, спеціальності 281 “Публічне управління та адміністрування”. – Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, 2023.

Зміст роботи: У роботі досліджені види ресурсного забезпечення, які необхідні для довгострокового відновлення територій, проаналізовані головні аспекти та механізми ресурсного забезпечення. Проаналізовано поточний стан формування стратегії відновлення України в повоєнний період. Проведений аналіз можливої стратегії відновлення постраждалих територій.

Ключові слова: ресурси, ресурсне забезпечення, постраждалі території, фінансування, регіональний розвиток.

ANNOTATION

Bizhko K.E. Resource support for long-term recovery of post-affected territories. – Qualifying master's thesis with the rights of a manuscript.

Qualifying master's thesis for obtaining a degree of higher education of the second (master's) level in the field of knowledge 28 "Public management and administration", specialty 281 "Public management and administration". – Educational and Scientific Institute of Public Administration and Public Service of Taras Shevchenko Kyiv National University, Kyiv, 2023.

Content of the work: The work examines the types of resource provision that are necessary for the long-term restoration of territories, analyzes the main aspects and mechanisms of resource provision. The current state of formation of the recovery strategy of Ukraine in the post-war period is analyzed. An analysis of a possible strategy for the recovery of the affected territories was carried out.

Key words: territorial community, sources of financing, local budgets, grants, economic development.

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ РЕСУРСНОГО УПРАВЛІННЯ.....

1.1 Теоретичні основи ресурсного забезпечення в післявоєнний період та приклади їх використання.....9

1.2 Аналіз моделей ресурсного управління в контексті відновлення територій.....17

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ АСПЕКТІВ ТА МЕХАНІЗМІВ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОВЛЕННЯ ТЕРИТОРІЙ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД.....

2.1. Післявоєнний період: аспекти відновлення територій.....28

2.2. Механізми ресурсного забезпечення відновлення територій в повоєнний період.....39

РОЗДІЛ 3. Перспективи та виклики стратегії довгострокового відновлення постраждалих територій в Україні в післявоєнний період

3.1. Поточний стан формування стратегії відновлення України в повоєнний період.....49

3.2. Аналіз можливої стратегії відновлення постраждалих територій.....58

ВИСНОВКИ66

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....69

ВСТУП

Актуальність теми. Післявоєнний період в історії країн є часом викликів, переосмислення та, передусім, потреби у відновленні та відбудові територій, які постраждали від військових дій. Повномасштабна військова агресія російської федерації проти України призвела до руйнування та пошкодження житлових і критичних інфраструктури, спричинила внутрішню та зовнішню міграцію працездатного населення. В умовах кризи національна економіка потрапила в складне положення. Після адаптаційного періоду міжнародна торгівля створила нові логістичні ланцюги, але світова продовольча безпека залишилася під загрозою.

Питання відновлення країн після військових дій не є новим. Однак, необхідно враховувати специфіку кожної окремої держави. Використання різних економічних інструментів може мати як позитивний, так і негативний ефект. Вивчення цього питання дозволить отримати більше розуміння того, як механізми ресурсного забезпечення відновлення територій впливають на відновлення державної економіки та як впровадити такі механізми для успішного відновлення постраждалих регіонів. Це дослідження допоможе проаналізувати можливі теоретичні та практичні аспекти, які безпосередньо вплинуть на відновлення економіки України та подальшу імплементацію механізмів в післявоєнний період, з можливістю моделювання результативності сформованих стратегій на основі ресурсного потенціалу України та за участю міжнародних економічних партнерів.

Публічне управління грає ключову роль у цьому процесі, визначаючи ефективні механізми ресурсного забезпечення для успішного відновлення та стабілізації. Ця дипломна робота спрямована на ретельне вивчення механізмів публічного управління, які використовуються в процесі відновлення територій у післявоєнний період. Досліджуючи теоретичні основи ресурсного забезпечення та стратегій у контексті публічного управління, робота має на меті визначити оптимальні методи та інструменти, які дозволять країнам забезпечити необхідні ресурси для відновлення інфраструктури, економіки та

соціальної сфери. Окрім того, дипломна робота розгляне приклади практичного впровадження таких механізмів в різних країнах, аналізуючи їхню ефективність та внесок у загальний процес відновлення. Цей аналітичний підхід сприятиме розробці рекомендацій для покращення практичного використання ресурсів у публічному управлінні та забезпечить засади для сталих стратегій відновлення територій у післявоєнний період.

Актуальність теми обумовлена невідкладністю проблем відновлення територій, постраждалих від військових дій, що є актуальною реальністю в сучасному світі. Післявоєнний період визначається не лише руйнацією, але й унікальною можливістю створення стійкої та ефективною системи відновлення. В контексті публічного управління, розгляд механізмів ресурсного забезпечення є важливим елементом розробки стратегій, спрямованих на стале відновлення та розвиток. Здатність ефективно використовувати різні види ресурсів – фінансові, технічні, людські – має стратегічне значення для досягнення позитивних та тривалих результатів. У зв'язку зі зростанням конфліктів у світі та їхнім потенційним впливом на різні регіони, аналіз та розробка оптимальних стратегій ресурсного забезпечення для відновлення територій стає надзвичайно важливим завданням для керівництва країн та міжнародних організацій.

Багато науковців досліджували питання механізмів ресурсного забезпечення в післявоєнний період, такі як: Д. Р. Хікс, Е. Остром, Н. Клайн, Д. Мейнард Кейнс, П. Самуельсон, А. Сен.

Серед українських науковців, які вивчали питання механізмів ресурсного забезпечення, виклики та питання відновлення територій є Баштанник В., Лозицька І., Буркинський Б., Геєць В., Пирожков С., Лібанова Е., Нікішина О. та інші.

Мета магістерської кваліфікаційної роботи полягає в глибокому вивченні та аналізі ефективних стратегій та механізмів використання ресурсів для успішного відновлення територій, що постраждали від військових дій.

Зокрема, для досягнення мети дослідження, були покладені наступні завдання:

1. Проаналізувати приклади впровадження механізмів ресурсного забезпечення постраждалих територій в світовій історії.
2. Проаналізувати різні види ресурсів (фінансові, технічні, людські) та їхнє використання в контексті відновлення територій після військових подій.
3. Дослідити існуючі стратегії та методи публічного управління, що застосовуються для відновлення територій, та визначити їхню ефективність.
4. Сформулювати конкретні рекомендації для удосконалення механізмів ресурсного забезпечення відновлення постраждалих територій у публічному управлінні.
5. Сформулювати висновки щодо результатів дослідження та визначити перспективи подальших досліджень у цій області.

Мета завдань – детальне вивчення та систематизація інформації з питань ресурсного забезпечення відновлення територій в післявоєнний період для підготовки обґрунтованих рекомендацій з управління цим процесом в публічному секторі.

Об'єктом дослідження є ресурсне забезпечення відновлення постраждалих територій у післявоєнний період.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та прикладні засади імплементації механізмів для післявоєнного довгострокового відновлення територій.

Для досягнення поставленої мети та вирішення ключових завдань магістерської кваліфікаційної роботи було використано різноманітні *методи дослідження*. Серед них важливе місце займають загальнонаукові та методи логічної абстракції. Зокрема, використовувалися діалектичний метод пізнання, логічний метод аналогії при розгляді історично-економічних прецедентів, всебічний погляд на предмет дослідження та побудова раціональних причинно-наслідкових зв'язків.

Також були застосовані метод порівняння, узагальнення, систематизації та синтезу, особливо при порівнянні великої кількості змінних та зіставленні при вивченні статистичних даних. Для експертної діагностики використовувалися методи порівняння та оцінювання, особливо при аналізі статистичних даних та економічних прогнозів.

Додатково, були застосовані економіко-статистичні методи, такі як табличний аналіз при створенні наглядних таблиць. Також використовувалися статистичні та математичні методи економіко-математичного аналізу, системно-структурний аналіз, моделювання та прогнозування, особливо при висвітленні результатів запропонованих стратегій.

Методи макроекономічного планування, зокрема індикативний для аналізу короткострокових перспектив та стратегічний для побудови довгострокових ініціатив, також знайшли своє застосування.

Теоретико-інформаційну основу дослідження складають фундаментальні положення економічної теорії, законодавча база, періодичні та монографічні видання, матеріали міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій, а також статистичні матеріали міжнародних організацій та звітність по країнам і статистика.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розроблених науково-методичних рекомендаціях, направлених на впровадження механізмів ресурсного забезпечення довгострокового відновлення постраждалих територій. Основні результати, які були отримані в процесі вирішення поставлених завдань та становлять наукову новизну дослідження полягає у створенні теоретичного підґрунтя щодо впровадження, на основі вивчення видів ресурсів, головних аспектів, механізмів та моделей їх відновлення на постраждалих територіях у розрізі регіонального управління.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що завдяки ним можна покращити діяльність органів місцевого самоврядування у процесі впровадження механізмів забезпечення ресурсами та їх відновлення у постраждалих регіонах України, визначити їх здійснення на засадах

впровадження та реалізації ефективних стратегій та технологій, підвищити обґрунтованість вибору пріоритетів управління регіоном.

Структура та обсяг кваліфікаційної магістерської роботи.

Кваліфікаційна магістерська робота складається із вступу, трьох розділів, поділених на шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг магістерської роботи складає 73 сторінки з яких основний зміст - 65 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ РЕСУРСНОГО УПРАВЛІННЯ.

1.1. Теоретичні основи ресурсного забезпечення в післявоєнний період та приклади їх використання.

Ресурси відіграють ключову роль у відновленні територій після війни, забезпечуючи необхідність для відбудови, розвитку та утримання сталого розвитку. Ресурси – це елементи або засоби, які можна використовувати для досягнення мети чи завдання, такі як фінанси, технології, людські ресурси та природні матеріали. Забезпечення – це процес забезпечення необхідних ресурсів для виконання завдань чи досягнення мети, також може включати фінансування, матеріальне забезпечення та інші аспекти, спрямовані на забезпечення необхідних умов для успішної реалізації проєктів. Для реалізації ресурсного забезпечення слід покладатися на розробку та імплементацію різних видів стратегії в залежності від видів, категорій ресурсів, оскільки стратегії – це система дій та планів, спрямованих на досягнення конкретних цілей чи розв'язання завдань, включає в себе вибір оптимальних шляхів використання ресурсів та дії для досягнення успіху. Слід також розуміти, що відновлення територія в післявоєнний період та після воєнних конфліктів має той самий характер, та відрізняється лише масштабом трагедії. В дослідженні даної магістерської роботи досліджувався досвід різних країн, як після війн, так і локальних воєн або воєнних конфліктів. У ХХ ст. крім двох світових воєн сталося понад 350 локальних воєн і воєнних конфліктів. Якщо до Першої світової війни зафіксовано всього 36 локальних воєн і воєнних конфліктів, то в період між світовими війнами їх налічувалося 80, а після Другої світової війни – більш як 250. Після 1945 р. у воєнних діях брали участь понад 12 млн. військовослужбовців майже із 100 країн світу, а кількість загиблих перевищила 35 млн. осіб (у роки Першої світової війни загинуло 10 млн. осіб, Другої світової – 54 млн.) [1].

Основні ролі ресурсів у цьому контексті включають:

- 1) фінансові ресурси – забезпечення фінансування для відновлення інфраструктури, житлового будівництва, освіти, охорони здоров'я та інших секторів;
- 2) людські ресурси – мобілізація кваліфікованої праці для проведення робіт з відновлення, управління проєктами та забезпечення соціального розвитку;
- 3) матеріальні ресурси – забезпечення необхідних матеріалів для будівництва, ремонту та відновлення інфраструктури та об'єктів;
- 4) технологічні ресурси – використання передових технологій для оптимізації процесів відновлення та розвитку, а також для підвищення стійкості до майбутніх викликів;
- 5) природні ресурси – раціональне використання природних ресурсів для створення стійких екосистем, а також для розвитку секторів, які базуються на природних ресурсах;
- 6) міжнаціональні та міждержавні ресурси – співпраця з іншими країнами та міжнародними партнерами для отримання підтримки, обміну досвідом та забезпечення сталої стабільності;
- 7) соціальні та культурні ресурси – використання соціальних та культурних ресурсів для підтримки реабілітації та забезпечення участі громадськості у процесах відновлення.

Ці різноманітні види ресурсів взаємодіють та співпрацюють для досягнення цілей відновлення та розвитку в післявоєнний період. Правильне управління цими ресурсами грає важливу роль у створенні стійких та процвітаючих спільнот після війни.

Відомим та всеохоплюючим прикладом відновлення зруйнованої економіки в розрізі забезпечення фінансовими ресурсами Західної Європи є реалізація післявоєнного Плану Маршалла після Другої світової війни. Запровадження цього плану стало можливим завдяки складним економічним умовам, що склалися в Західній Європі після війни. Країни Європи, зокрема

Німеччина, Франція і Італія, без зовнішньої допомоги не могли забезпечити стабільне функціонування своїх власних економік.

5 червня 1947 р. держсекретар США Дж. Маршал, виступивши в Гарварді, представив зміст програми, спрямованої на відбудову та розвиток Європи. Програма була розрахована на чотири роки і передбачала розв'язання таких завдань: модернізація інфраструктури; збільшення обсягів виробництва (зокрема в енергетиці та металургії); більш рівномірне розміщення важкої індустрії (зконцентрованої традиційно в зоні Руру); раціоналізація виробництва сільського господарства та легкої промисловості і, нарешті, забезпечення грошової та фінансової стабілізації. До послуг європейських країн надавався американський економічний досвід та професійні експерти [3]. Цей план передбачав створення механізму використання власних та запозичених коштів (Табл. 1), де перші використовувалися для поточних витрат, а другі – для капітальних інвестицій. Найважливіше, фінансова допомога була пов'язана із реалізацією структурних реформ, спрямованих на зростання виробництва та розвиток торгівлі.

Таблиця 1

Обсяг фінансової допомоги країнам Західної Європи згідно з
«планом Маршалла»

Країни	ВВП у 1947р	Допомога згідно з «планом Маршалла» (млн. дол.)				ВВП у 1952 р.	Приріст ВВП (% до 1947р.)
		Всього	% до ВВП	В тому числі			
				Гранти	Позики		
Велика Британія	327044	16077	4,9	14137	1939	357585	+ 9,3
Франція	168330	13677	8,1	12540	1137	240287	+ 42,7
Італія	134446	7604	5,7	7123	482	190541	+ 41,7
ФРН	161011	7009	4,4	5915	1093	314794	+ 95,5
Нідерланди	48613	5461	11,2	4621	840	63162	+ 29,9

Австрія	15102	3366	22,3	3366	0	27484	+ 82,0
Туреччина	29064	1135	3,9	706	428	43295	+ 49,0

«План Маршалла» відзначався новаторською системою розрахунків за кредитами, що призводила до множинного збільшення використаних коштів. Наприклад, німецький завод міг замовляти певні компоненти в США. Однак американський виробник цих компонентів отримував оплату (в доларах) не від самого замовника, а з урядового фонду «Плану Маршалла». Замовник в свою чергу вносив еквівалент у німецьких марках у спеціальний європейський фонд. Ці кошти, у свою чергу, використовувалися для надання підприємствам довгострокових пільгових кредитів для нових інвестицій. По мірі того, як підприємства погашали свої борги, кошти з фонду дозволили європейським державам вирішити свої фінансові зобов'язання перед США.

Щодо прикладу ефективного забезпечення людськими ресурсами, то варто висвітлити особливий досвід Японії у процесі відновлення своєї економіки після Другої світової війни, оскільки за період з 1935 по 1945 роки країна втратила майже 70% своїх активів. Невідкладно після поразки у війні група молодих чиновників, включаючи інженерів-електриків Сабуро Окіту та Йоносукє Гото, розпочала розробку плану економічного відновлення Японії. Ці чиновники регулярно організовували наради та дослідження з різних аспектів відновлення, що відбувалися щотижня і в яких брали участь посадовці та науковці [2]. Нарadi, спочатку проведені в формі приватних зустрічей, отримали офіційне визнання як частина спеціального дослідницького комітету при Міністерстві закордонних справ. В результаті цих нарад був складений Заключний звіт, який був опублікований у вересні 1946 року. Цей звіт, знаний як «Основні проблеми економічної реконструкції Японії», є визначним прикладом розвитку економічного мислення в Японії. Багато ідей, висловлених у цьому звіті, залишаються актуальними для політики Японії та інших країн і в сучасності. Основні концепції, які містилися у звіті, можна узагальнити наступним чином:

1. Економічна політика Японії повинна базуватися на глибокому аналізі глобальних тенденцій, зокрема враховувати їхній вплив на країну.
2. Необхідно розробити та впровадити всебічну та конкретну стратегію відновлення, зосереджену на індустріалізації, вдосконаленні технологій та динамічному розвитку торгівлі.
3. На етапі відновлення основним пріоритетом мають стати інвестиції, обмеження споживання (з урахуванням низького рівня життя населення до моменту сталого економічного зростання) та активне підтримання сталих темпів економічного розвитку.
4. Відновлення вільних ринків слід досягати шляхом концентрації зусиль на ефективному розподілі ресурсів.
5. Для відновлення різних галузей слід детально проаналізувати ключові аспекти і розробити реалістичні та конкретні програми розвитку. Зокрема, в Японії важливо було відновити передові технологічні галузі промисловості, враховуючи втрати в текстильній галузі та сільському господарстві, і акцентувати їхній розвиток в інших частинах Азії.

Тож ми бачимо, що ресурсне забезпечення в післявоєнний період зазвичай має комплексний характер і охоплює одразу кілька видів ресурсів.

Вдалим прикладом забезпечення матеріальними ресурсами була програма Ленд-лізу, яку запровадили Сполучені Штати Америки під час Другої світової війни. Ця програма передбачала надання матеріальної допомоги союзникам США. Основна ідея полягала в тому, щоб надати допомогу у вигляді військового майна, обладнання, продовольства та інших ресурсів, що сприяли б зусиллям союзників у протистоянні нацистському агресору. Ленд-ліз був прийнятий Конгресом Сполучених Штатів в березні 1941 року і діяв до кінця Другої світової війни у 1945 році. Програма передбачала, що матеріальна допомога надавалася безоплатно або на вигідних умовах, і отримувані ресурси не повинні були повертатися, або повертатися в обмін на іншу допомогу. Ленд-ліз відіграв важливу роль у забезпеченні союзників необхідними ресурсами для відновлення після війни. Вдало

пояснив суть ленд-лізу на простому прикладі Ф. Рузвельт: «Уявіть собі, що запалав будинок мого сусіда, а в мене на відстані 400-500 футів від нього є садовий шланг. Якщо він зможе взяти мій шланг і під'єднати до свого насосу, то я зможу допомогти йому загасити пожежу. Що ж я роблю? Я не кажу йому перед цією операцією: «Сусіде, цей шланг коштував мені 15 доларів, тобі треба заплатити за нього 15 доларів». Ні! Яка ж угода здійснюється? Мені не потрібні 15 доларів, мені потрібно, щоб він повернув мені мій шланг після того, як закінчиться пожежа». Таким чином програма ленд-лізу дозволила країнам не тільки ефективно чинити опір нацистській армії, але і мати певні ресурси вже в післявоєнний період, використовувати матеріальну базу для подальшого відновлення. При цьому, матеріальний ресурс для термінових потреб був забезпечений поставкою, передбаченою в плані Маршалла, це предмети найважливішої життєвої необхідності — продукти харчування, паливо, одяг, з умовою, що щорічний приріст ресурсів європейських країн супроводжувався відповідним скороченням американських асигнувань. У зв'язку з тим, що більшість європейських країн була не в змозі оплатити відповідні поставки, більшість з них йшла у вигляді дотацій, а власна валюта, отримана за реалізацію американських продуктів, використовувалася урядами європейських країн для скорочення дефіциту бюджету (а отже, і темпів інфляції), для нарощування виробництва таких важливих продуктів, як сталь, цемент, шахтне, енергетичне, текстильне обладнання, калійні добрива, нафтопродукти тощо [3].

Технологічний ресурс в період після другої світової війни був забезпечений знову ж таки завдяки плану Маршалла, оскільки він передбачав цілі програми по відновленню промисловості в зруйнованій Європі. Через такі програми зі США були направлені технічні експерти та фахівці з різних галузей були відправлені до країн Європи для передачі своїх знань та технологій. Проводилися семінари, тренінги та консультації, спрямовані на підвищення рівня технічної компетентності відновлюваних галузей. Також компанії та заводи отримували підтримку для модернізації виробничих

процесів. Це включало в себе впровадження нових технологій, автоматизацію та вдосконалення систем управління. Крім того американські інженери та конструктори надавали консультації з реконструкції заводів і будівель, а також розробляли нові технічні проєкти, допомагали впровадженню сучасних методів та стандартів у виробничий процес.

Природний ресурс також важливий в аспекті відновлення в післявоєнний період. Прекрасним прикладом забезпечення відновлення природних ресурсів в післявоєнний період є програма відновлення лісів після Другої світової війни в ряді країн, включаючи Європу та Азію. Ось деякі загальні етапи та приклади:

1. Оцінка пошкоджень: після війни проводилися оцінки збитків в лісовому господарстві. Це включало в себе вивчення розмірів втрат, знищених лісових масивів і загального стану лісів.
2. Планування відновлення: розроблялися плани відновлення лісів, які враховували біорізноманіття, типи дерев, кліматичні умови і природні процеси. Також враховувалися соціально-економічні аспекти, такі як забезпечення деревини для будівництва та теплопостачання.
3. Висадка нових дерев: здійснювалася масштабна висадка нових дерев для відновлення лісового покриву. Використання різноманітних видів дерев сприяло відновленню екосистеми та біорізноманіттю.
4. Охорона лісів: встановлювалися заходи для охорони відновлених лісів від загроз, таких як пожежі, шкідники та неправомірна рубка дерев.
5. Створення заповідників і національних парків: забезпечувалася охорона деяких територій, щоб створити заповідники та національні парки. Це сприяло збереженню природних ресурсів та біорізноманіття.

Так, наприклад Служба національних парків США, яка вже з 1912 року керує природоохоронними територіями, стикнулася з важливими викликами під час Другої світової війни. У зв'язку з обмеженнями на використання бензину та каучуку, які були введені в країні, стало складніше забезпечувати роботу парків. З 1941 по 1944 рік кількість відвідувачів скоротилася в 2,5 рази,

з 19 мільйонів на 7 мільйонів на рік, існувала загроза видобутку природних ресурсів для військових потреб.

Проте рішення було знайдено після консультації з Військовим відомством, Службою національних парків та операторами готелів і ресторанів у парках. Військовим було запропоновано відпочинок на території національних парків, причому витрати на це покривалися коштами з військового бюджету. Ці кошти використовувалися для технічного обслуговування парків, утилізації відходів та оплати комунальних послуг. Цей експеримент виявився настільки успішним, що деякі військовослужбовці були готові не лише відпочивати, а й брати участь у самоврядуванні об'єктів, де бракувало робочих рук [4]. Такий приклад вдало описує також використання соціального ресурсу для відновлення в післявоєнний період. Можна додати ще культурну реабілітацію у вигляді формування та підтримки культурних ініціатив, які сприяли відновленню територій. Мистецтво, література, театр та інші форми культурної творчості відігравали ключову роль у підтримці духовного становища суспільства. Глобальний зв'язок відповідальності за збереження культурних цінностей у воєнний період відобразився в прийнятті ряду міжнародних угод в ХХ столітті. Перші конвенції були ухвалені на зламі ХІХ–ХХ століть. У Пакті Реріха (Вашингтонському Пакті) 1935 року сформулювалася концепція захисту та поваги до культурних цінностей та установ, які їх зберігають і вивчають: «Кожна Висока Договірна Сторона зобов'язується запобігати вивезенню з території, окупованої нею під час збройного конфлікту, культурних цінностей, визначених у статті 1 Конвенції про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту, підписаної в Гаазі 14 травня 1954 року» [5]. Через 9 років після закінчення Другої світової війни в Європі ЮНЕСКО ініціювало ухвалення Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту [6]. Згідно з цією конвенцією, у випадку порушення, держави повинні застосовувати карні і дисциплінарні санкції проти порушників. З метою забезпечення її ефективності, держави зобов'язуються поважати культурні цінності та

виховувати своїх військовослужбовців в дусі поваги до них і до тих, хто призначений захищати культурну спадщину людства.

В Конвенції ЮНЕСКО про охорону всесвітньої культурної природної спадщини 1972 року основна відповідальність лежить на державах-учасниках міжнародного співтовариства. Згідно з пунктом 3 статті 6, держави зобов'язані утримуватися від дій, які можуть прямо чи опосередковано завдати шкоди культурній спадщині на території інших держав: «Кожна держава - сторона цієї Конвенції зобов'язується не вдаватися до будь-яких навмисних дій, що могли б завдати прямо чи посередньо шкоди культурній і природній спадщині, зазначеній у статтях 1 і 2, яка розміщена на території інших держав - сторін цієї Конвенції» [7]. Важливість просвітницької діяльності для зміцнення поваги та любові народів до культурної спадщини підкреслено в статті 27.

1.2. Аналіз моделей ресурсного управління в контексті відновлення територій.

Вчені [10] вважають, що моделювання є найбільш ефективним методом вивчення явищ і процесів у сфері державного управління, оскільки воно дозволяє заміщувати реальний об'єкт його аналогами, умовними образами, тобто моделями. Крім того, моделювання є невід'ємним методом дослідження функціонування складних процесів, оскільки в сфері державного управління існують обмеження на проведення натуральних експериментів, оскільки це пов'язано з життєдіяльністю людини, соціальною групою та всім суспільством. Під терміном «моделювання» дослідники розуміють конкретний метод науки, який використовується для аналізу та синтезу систем або процесів управління, а також особливий пізнавальний підхід, коли суб'єкт дослідження створює аналогічний допоміжний об'єкт - образ або модель замість безпосередньо досліджуваного об'єкта пізнання, вивчає його, а отримані нові знання застосовує на оригінальний об'єкт. Іншими словами, модель - це спрощене відображення досліджуваного об'єкта або спрощений опис реальності [11]. Крім того, вчені [12] визначають кілька переваг

використання методу моделювання при дослідженні складних процесів державного управління. Зокрема, моделювання дозволяє описати структуру, відтворити властивості і тенденції розвитку державного управління, що дозволяє правильно оцінити стан досліджуваного об'єкта, робити точні прогнози та приймати більш обґрунтовані управлінські рішення.

Моделі ресурсного управління в контексті відновлення територій можна розглядати з різних перспектив. Враховуючи складність завдань відновлення, різноманітність ресурсів та унікальність кожного випадку, існують різні підходи до управління ресурсами. Давайте розглянемо деякі загальні моделі:

1) модель інтегрованого управління ресурсами прагне об'єднати різні види ресурсів в одну інтегровану систему. Основна ідея цієї моделі полягає в комплексному підході до управління різними видами ресурсів, такими як фінансові, людські, матеріальні, технологічні та соціокультурні. Важливо забезпечити їхню взаємодію та оптимальне використання для досягнення стратегічних цілей відновлення та сталого розвитку;

2) модель управління проектами застосовується в контексті конкретних відновлювальних проектів. Орієнтована на управління ресурсами для досягнення чітко визначених цілей проекту, використовуючи методи та інструменти управління проектами;

3) модель управління кризовою ситуацією зосереджена на швидкій мобілізації ресурсів для відновлення після воєнного конфлікту. Ця модель враховує терміновість та невідкладність вирішення проблем, що виникають у кризових ситуаціях;

4) модель співпраці та партнерства акцентує на взаємодії між різними стейкхолдерами, включаючи урядові органи, міжнародні організації, громадянське суспільство та приватний сектор. Співпраця і партнерство можуть максимізувати використання різноманітних ресурсів;

5) модель управління ланцюгом постачання застосовує принципи ефективного управління ланцюгом постачання для оптимізації потоку ресурсів від донорів та постачальників до кінцевого використання в проектах

відновлення. Ці моделі можуть використовуватися окремо або комбінуватися відповідно до специфічних умов і завдань відновлення. Розглянемо кожну з моделей більш детально.

Дослідження моделі інтегрованого управління ресурсами в післявоєнний період дозволяє глибше розуміти ефективність та вплив такого управлінського підходу на процеси відновлення та розвитку. На прикладах, описаних в попередньому підрозділі ми розуміємо, що відновлення неможливо з використанням лише одного ресурсу, оскільки воєнні дії призводять до ланцюжку втрат в кожному аспекті. Відтак неможливо налагодити промисловість та виробництво без залучення людського ресурсу. Без ефективних технологій та залучення експертів неможливо відновити виробництво та промисловість. Без врахування соціального та культурного аспекту неможливо об'єднати людей для швидкого та ефективного відновлення. Для реалізації моделі інтегрованого управління слід враховувати взаємодію між всіма видами ресурсів та проводити попередню оцінку впливу одного ресурсу на інший. Протягом впровадження слід проводити оцінку ефективності використання ресурсів, а саме аналіз того, наскільки успішно були використані фінансові, людські, матеріальні, технологічні та соціокультурні ресурси під час післявоєнного відновлення.

Модель управління проектами – визнана в усьому світі методологія вирішення організаційно-технічних проблем, це нова філософія керівництва в цивілізованому бізнесі та публічній сфері [8]. Створення системи знань з управління проектами в галузі публічної сфери розпочалося разом із розвитком науки про публічну політику в кінці 40-х - початку 50-х років ХХ століття. У цьому контексті публічна політика розглядається як реакція влади на публічно визнану проблему в конкретних політико-правових та соціально-економічних умовах, використовуючи різні методи втручання в соціальну дійсність.

Саме процес визначення проблеми та її перенесення на публічний рівень (національний чи місцевий) відбувається у сфері публічної політики, яка

служує орієнтиром для державних службовців та представників місцевого самоврядування. Ці посадовці реалізують відповідну політику у практиці. Впровадження публічної політики здійснюється через цілеспрямоване втручання органів державної влади та місцевого самоврядування в існуючу соціальну практику. Це втручання спрямоване на зміну поведінки соціальних груп (цільових груп), що спричинили виникнення проблеми, і може виявлятися не лише у формі ухвалення нормативних актів (указів Президента України, постанов уряду, розпоряджень, наказів та доручень міністерств, установ чи органів місцевого самоврядування), але й у формі реалізації програм або проєктів. Серед основних особливостей реалізації методу управління проєктами в якості ресурсного забезпечення відновлення територій в післявоєнний період можна зазначити наступні:

- 1) взаємодія між державою та суспільством (громадськістю);
- 2) участь великої кількості організацій та людей, які безпосередньо не підпорядковуються одна одній, а працюють спільно для досягнення мети проєкту;
- 3) необхідність затвердження плану проєкту на законодавчому рівні.

Модель управління кризовою ситуацією в умовах реакції воєнний конфлікт або війну має бути розглянутий зі сторони державного управління. Адже саме держава формує політику та спроможна максимально ефективно спрогнозувати настання такої кризової ситуації та спроможна на неї відреагувати у разі неспроможності запобігти. Створення механізмів антикризового управління в державних органах влади вимагає певної модифікації методів та стратегій прогнозування і подолання кризових ситуацій. Адаптація цих механізмів може відбуватися на основі аналогій з приватним сектором, з урахуванням соціальних аспектів у функціонуванні державних і місцевих органів влади, постійного впливу політичних та економічних факторів на роботу системи влади, особливостей організаційних структур, функцій державних та місцевих органів управління, а також багаторівневості та багатовекторності антикризового управління. Ці складові

визначають специфіку розробки стратегій подолання криз в органах державної влади та місцевого самоврядування. Л. Ситник надає більш загальне тлумачення поняття антикризового управління, вказуючи, що це вміння розробляти оптимальні стратегії виходу із кризових ситуацій, визначати ключові цінності в умовах кризи, координувати дії підприємства та його працівників для запобігання кризі та досягнення ефективності їхньої праці в екстремальних умовах. Антикризове управління, як відзначено вище, визначається як керівництво в умовах ризику. У цьому контексті вирізняють наступні заходи: аналіз ситуації в макро- та мікросередовищі та обрання провідної місії; розуміння економічного механізму виникнення кризових ситуацій та створення системи моніторингу зовнішнього та внутрішнього середовища для виявлення ознак найближчих загроз; стратегічний контролінг та розробка стратегій запобігання недолікам; оперативна оцінка та аналіз фінансового стану та визначення можливості неплатоспроможності (банкрутства) - оперативний контролінг; розробка провідної політики в умовах кризи та її подолання; постійний облік ризику підприємницької діяльності та розробка заходів для його зниження.

Таким чином, враховуючи мету державного управління в умовах кризових ситуацій, викликаних воєнно-політичними чинниками, і враховуючи вищезазначені етапи ухвалення державно-управлінських рішень, можна виділити елементи структурно-функціональної моделі системи державного управління, які розкривають структуру цього процесу:

- об'єкт державного управління в умовах кризових ситуацій, обумовлених воєнно-політичними чинниками;
- ідентифікація воєнно-політичних чинників, що передбачає аналіз та оцінку необхідної інформації для раннього виявлення воєнно-політичних чинників, які можуть спричинити виникнення кризової ситуації;
- моніторинг чинників (факторів), які є причинами виникнення кризових ситуацій;

- реалізація комплексу заходів із забезпечення розбудови здатностей сил безпеки і оборони;
- реалізація комплексу заходів зі зміни режимів для реагування на кризові ситуації, спричинені воєнно-політичними чинниками;
- оцінка ефективності процесу державного управління в умовах кризових ситуацій, обумовлених воєнно-політичними чинниками;
- нормативне забезпечення діяльності суб'єктів державного управління в умовах кризових ситуацій, викликаних воєнно-політичними чинниками (правові норми) [13].

Модель співпраці та партнерства відновлення територій в післявоєнний період - це стратегічно спрямований підхід, який передбачає активну участь різних зацікавлених сторін, таких як урядові органи, неприбуткові організації, приватний сектор, та місцеві громади, у спільних зусиллях для відновлення та розвитку територій, які постраждали від війни або воєнного конфлікту та мають певні риси (Табл. 2). Основні риси такої моделі включають:

Таблиця 2

Модель співпраці та партнерства відновлення територій в післявоєнний період

Модель співпраці та партнерства відновлення територій в післявоєнний період	
Інтегрованість і комплексність	Врахування всебічного підходу до відновлення територій, охоплюючи різні аспекти, такі як соціальний, економічний, екологічний та інфраструктурний розвиток.
Участь різних сторін	Залучення державних органів, громадських організацій, бізнесу, академічних установ та інших

	зацікавлених сторін для спільного вирішення завдань.
Спільне прийняття рішень	Застосування принципів демократії та участі різних зацікавлених груп у процесі прийняття рішень щодо відновлення територій.
Ресурсна мобілізація	Використання різноманітних ресурсів, таких як фінансові, технічні, людські та інші, зокрема шляхом залучення інвестицій від приватного сектору.
Трансграничний аспект	У випадках, коли конфлікт охоплює кілька країн або регіонів, модель передбачає співпрацю між державами та міжнародними організаціями.
Сталість та довгостроковість	Забезпечення тривалої ефективності та сталого розвитку територій у подоланні післявоєнних викликів.

Складено автором

Слід окремо розглянути найбільш важливі аспекти даної моделі, такі як участь різних сторін, а саме – міжнародне партнерство та партнерство з приватним сектором. Міжнародне співробітництво є взаємним процесом і приносить перевагу всім його учасникам, стимулює загальносвітовий прогрес у багатьох сферах людської діяльності, зокрема і в розрізі мобілізації ресурсів, в тому числі фінансових, у вигляді підтримки постраждалих територій для їх подальшого відновлення. Великі міжнародні організації, такі як Світовий банк, Міжнародний валютний фонд (МВФ) чи Європейський союз, можуть виділяти фінансові ресурси для відновлення економіки та інфраструктури на постраждалих територіях. Ці кошти можуть використовуватися для

відновлення доріг, шкіл, медичних закладів та інших необхідних об'єктів. Один із вдалих прикладів використання моделі міжнародного співробітництва у відновленні територій після війни — це впровадження Маршаллівського плану для відновлення країн Європи після Другої світової війни. Невдовзі після завершення конфлікту Європа стояла перед величезними викликами, такими як зруйнована інфраструктура та економіка. Цей план не лише передбачав фінансову допомогу, а й акцентував на необхідності співпраці між країнами-отримувачами. Вони спільно розробляли плани витрат, співпрацюючи в процесі відновлення інфраструктури, промисловості та сільського господарства. Маршаллівський план став ілюстрацією успішного міжнародного співробітництва в реалізації моделі відновлення територій після війни. Країни спільно працювали, об'єднуючи зусилля для спільного економічного та соціального відновлення. Цей приклад підкреслює важливість урахування аспектів співпраці, партнерства та координації на міжнародному рівні при відновленні територій після війни чи конфлікту.

Державно-приватне або публічно-приватне партнерство також є гарним прикладом імплементації моделі співпраці та партнерства, оскільки держава та бізнес завжди йдуть паралельними шляхами в досягненні мети збагачення, при цьому в кризових ситуаціях можуть об'єднувати зусилля для подолання негативних наслідків. У міжнародній практиці використовується різноманітні фінансові механізми для реалізації публічно-приватного партнерства. Ці механізми розрізняються за джерелами фінансування, які включають в себе бюджетні асигнування різних рівнів уряду, фінансові ресурси державних підприємств та установ, кошти вітчизняного приватного сектора, кредити від фінансових установ, емісію цінних паперів спільних підприємств, інвестиції від зарубіжних державних та приватних інвесторів, а також внески громадських та некомерційних організацій, фізичних осіб та міжнародних фінансових організацій. У сучасному світі активно розвиваються нові підходи до стимулювання економічного зростання національних економік. Ці підходи базуються на розширенні традиційних методів та формуванні нових

механізмів взаємодії між державним та приватним секторами, спрямованих на досягнення конкурентоспроможного соціально-економічного розвитку. Публічно-приватне партнерство можна визначити як юридично обов'язковий контракт між представником приватного сектору та державним органом або органом місцевого самоврядування. Згідно з цим контрактом приватний партнер зобов'язаний надавати певні публічні послуги. Для виконання цих обов'язків приватний сектор вкладає власні ресурси та приймає на себе відповідальність за конкретні ризики, пов'язані з наданням цих послуг [14]. Наприклад, перевагою публічно-приватного партнерства в сфері будівництва є те, що у рамках таких угод реалізується комплексний проект. Це означає, що не лише будується житло, але також створюються об'єкти суміжної інфраструктури, такі як комунальні служби, інженерні та транспортні мережі, а також надаються послуги, пов'язані з інфраструктурними об'єктами та інші. Внаслідок цього державні органи та органи місцевого самоврядування можуть досягти бажаного соціально-економічного ефекту та раціоналізації витрат під час впровадження будівельного проекту, відповідаючи економічно-фінансовим очікуванням приватного партнера. Після війни в 1990-х роках в Боснії та Герцеговині, багато проектів відновлення було впроваджено в рамках публічно-приватного партнерства. Це стосувалося відновлення інфраструктури, житлового фонду та економіки.

Модель управління ланцюгом постачання для відновлення територій в післявоєнний період - це системний підхід, спрямований на вирішення завдань ефективного відновлення територій після конфлікту або війни. Вона охоплює широкий спектр дій та стратегій, враховуючи взаємодію різних аспектів відновлення. Спочатку проводиться аналіз руйнувань та потреб території, яка зазнала втрат внаслідок конфлікту. Далі розробляються стратегії відновлення, встановлюються цілі та пріоритети, враховуючи потреби населення і наявні ресурси. Важливо координувати дії між різними галузями та організаціями, що займаються відновленням, щоб уникнути дублювання та ефективно

використовувати ресурси. Ключовим елементом є також створення ефективного ланцюга постачання для забезпечення необхідними ресурсами.

На додачу, модель враховує соціальні аспекти, включаючи участь громадськості у прийнятті рішень та реалізації проектів. Також важливо розробляти та реалізувати інфраструктурні проекти, спрямовані на відновлення житлового фонду та інші аспекти інфраструктури.

Моніторинг та оцінка результатів є постійним процесом, щоб вчасно виявляти проблеми та коригувати стратегії. У цілому, ця модель має на меті створення стійкого та благополучного середовища на відновленій території, враховуючи різноманітні аспекти відновлення. Яскравим прикладом реалізації моделі управління ланцюгом постачання є Японський досвід ліквідації цунамі в 2011 році (Рис.1), який може бути використаний і для ліквідації руйнувань внаслідок бойових дій.

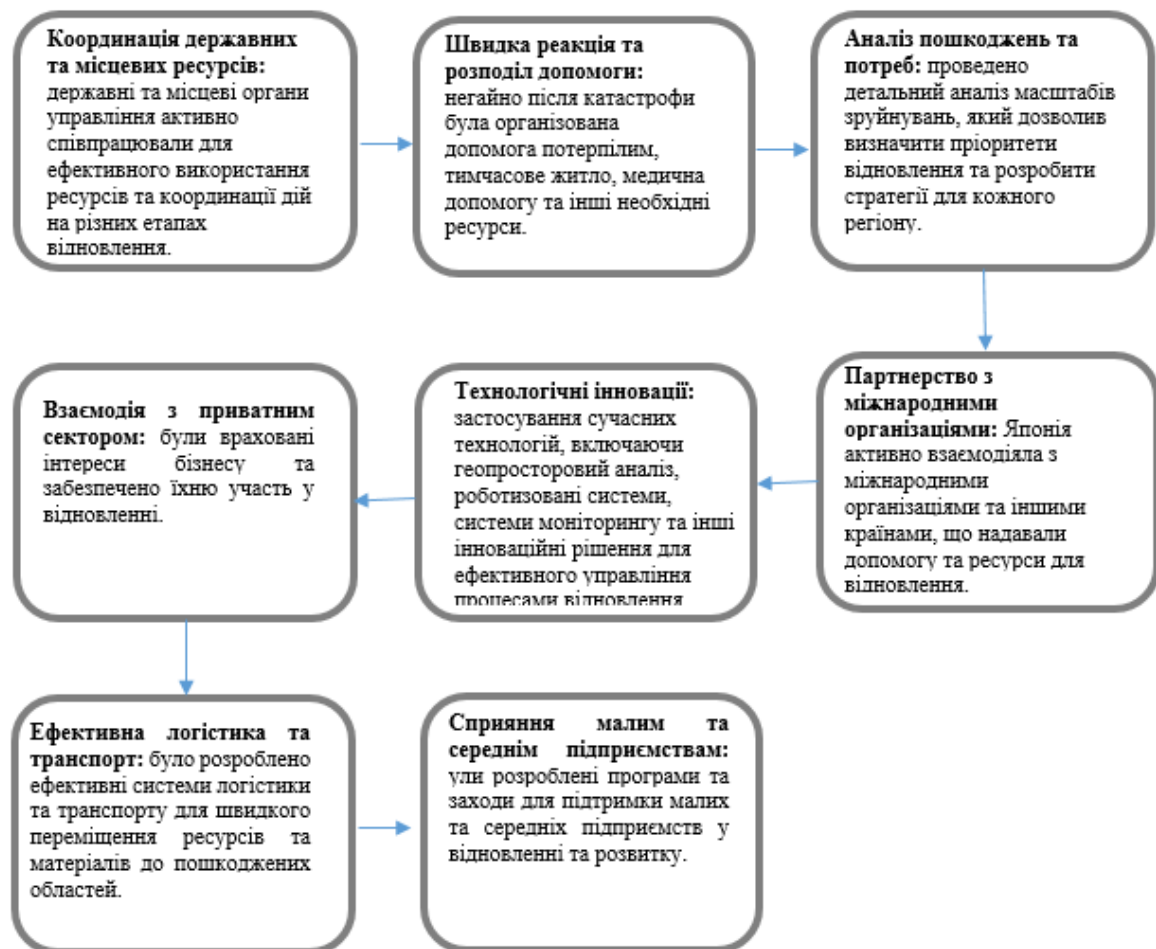

Рис.1

Реалізація моделі управління ланцюгом постачання є Японський досвід ліквідації цунамі в 2011 році.

Впровадження моделі управління ланцюгом постачання є ефективним інструментом для організації та управління процесами відновлення територій після воєнних конфліктів чи природних катастроф. Вона сприяє не лише швидкому відновленню інфраструктури, а й створює умови для стійкого соціально-економічного розвитку.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ АСПЕКТІВ ТА МЕХАНІЗМІВ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОВЛЕННЯ ТЕРИТОРІЙ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД.

2.1. Післявоєнний період: аспекти відновлення територій.

Війна може викликати переосмислення наших переконань, підходів до національної економіки, та ролі, яку вона відіграє в структурі держави, а також в управлінні процесами розвитку. Війна, як механізм роздвоєння стабільного політичного статусу суспільного і економічного устрою країни як системи, може призвести до змін або навіть руйнування будь-якої її частини або підсистеми. Це підтверджується історичним досвідом світу. Оскільки підсистеми взаємодіють досить тісно, такі зміни можуть призвести до значних перетворень, включаючи руйнування системи в цілому. Проте історичний контекст робить такі явища непередбачуваними і унеможливорює точне прогнозування, у якому стані опиниться вітчизняна економіка в післявоєнний період. Держава відіграє визначальну роль у відновленні після воєнних подій, оскільки її функції охоплюють стратегічне планування та ефективну координацію процесів відбудови на національному рівні. Також відомо, що держава відповідає за забезпечення фінансових ресурсів, розробку необхідного законодавства та гарантування загальної безпеки під час відбудови. Покладаючи основний акцент на підтримку економічного відновлення, держава активно має сприяти приватному сектору і стимулює залучення іноземних інвестицій. Важливо враховувати, що процес відновлення економіки після конфлікту є складним та включає багатоаспектні завдання, для вирішення яких необхідно спільно залучати різні суб'єкти, зокрема, активно діючу державу. Розглянемо ряд важливих аспектів відновлення територій:

1. Інфраструктура: відновлення та розширення транспортних мереж, енергетичних систем, комунікацій та інших елементів інфраструктури для покращення життєвого рівня та економічного розвитку.

2. Економіка: спрямованість на відновлення економіки через фінансову допомогу, інвестиції та створення умов для підприємництва.

3. Соціальні служби: відновлення та розвиток освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та інших соціальних служб для покращення якості життя населення.

4. Міжнаціональний діалог: сприяння міжнаціональному примиренню та зміцнення соціального капіталу для створення стійкого та мирного суспільства.

5. Повернення біженців та переміщених осіб: забезпечення безпечного повернення біженців та внутрішньо переміщених осіб на їхні рідні території та інтеграція їх в суспільство.

6. Екологічне відновлення: відновлення та охорона природних ресурсів, екосистем та здоров'я навколишнього середовища, щоб забезпечити сталість розвитку.

7. Людські ресурси: розвиток людських ресурсів через освіту, підвищення кваліфікації та забезпечення можливостей працевлаштування для населення.

8. Юридична та політична реформа: впровадження реформ у сфері правосуддя, політики та громадянського управління для підтримки демократії та прав людини.

9. Гуманітарна допомога: - Надання гуманітарної допомоги для задоволення невідкладних потреб населення, таких як харчування, притулок та медична допомога.

Першочергово, при відновленні території розглядається питання відновлення інфраструктури, оскільки це основа життєдіяльності міста або цілого регіону. Після проведення аналізу терміну «інфраструктура» вчені прийшли до висновку, що його можна розглядати як комплексне поняття, що включає інституціональний, соціальний та виробничий аспекти. З точки зору територіальної приналежності, інфраструктуру можна класифікувати як магістральну, регіональну чи локальну [15]. Значущість інфраструктури в

регіональному розвитку виявляється у формуванні та сприянні взаємодії між економічними суб'єктами регіонів, оскільки будівництво та утримання інфраструктури вимагає великих капіталовкладень. Таким чином, процес створення інфраструктури регіону є тривалим і глибоко зв'язаним з різноманітними ресурсами. Він значно залежить від сфери виробництва та обігу регіону, враховуючи особливості та закономірності функціонування і розвитку інфраструктури на регіональному рівні.

В широкому розумінні регіональна інфраструктура є складовою регіональної економічної системи та важливою частиною фінансового простору регіону. Це включає комплекс заходів, спрямованих на сприяння розвитку фінансової діяльності на конкретній території. Якщо розглядати конкретні напрямки інфраструктури регіону через призму відновлення територій в післявоєнний період, то варто визначити пріоритетні елементи з огляду на повоєнний досвід другої світової. Післявоєнне відновлення Європи після Другої світової війни (1945-1950 роки) складалося з транспортної, енергетичної, житлової, промислової, міської (комунальної) інфраструктури. Транспортна інфраструктура постраждала найбільше: автостради, вокзали, аеропорти – все зазнало значного ушкодження або було зруйновано повністю. Відбудова транспортної інфраструктури була реалізована у відновленні та розширенні зруйнованих автомобільних шляхів, залізничних мереж, аеропортів та портів для полегшення переміщення товарів та осіб. Енергетична інфраструктура потребувала відновлення та модернізації електростанцій, ліній передачі електроенергії та газопроводів для забезпечення стабільного енергопостачання. Будівництво житлових будинків для бездомних та внутрішньо переміщених осіб, а також реконструкція зруйнованих житлових об'єктів забезпечило відновлення міської інфраструктури, так само як і відновлення роботи трамваїв, автобусів та метро, для полегшення переміщення населення в містах. До відновлення комунальної інфраструктури належав ремонт та відновлення систем водопостачання, каналізації та вивезення сміття для забезпечення комфортних

умов мешканців. В сучасності післявоєнне відновлення потребує також інформаційна інфраструктура у вигляді розвитку інтернет-інфраструктури, забезпечення доступом до швидкісного інтернету та зв'язку всіх мешканців.

Відновлення роботи соціальних служб в післявоєнний період є критично важливим, оскільки ці служби відіграють ключову роль у відновленні та покращенні якості життя населення, яке може бути серйозно пошкоджене в результаті військових конфліктів. Соціальні служби, такі як охорона здоров'я, освіта, соціальна допомога, житлове будівництво тощо, гарантують, що базові потреби людей будуть задоволені. Відновлення цих служб є фундаментальним для забезпечення гідного життя та відновлення нормального функціонування суспільства. Функціонуючі соціальні служби сприяють розвитку економіки. Наприклад, система освіти може забезпечити необхідні кваліфікації та навички для працевлаштування, що сприяє економічному зростанню. Крім того, соціальні служби допомагають в стабілізації суспільства, надаючи підтримку людям, які можуть втратити свої родини, житло чи засоби до існування через війну. Це сприяє відновленню соціальної координації та зменшенню напруги в суспільстві. Люди можуть стикатися з психологічними, фізичними та соціальними труднощами після воєнних конфліктів. Соціальні служби спрямовані на врахування цих особливостей і надання необхідної підтримки. В умовах конфлікту, як на військовослужбовців, так і на інших громадян, відзначається інтенсивний вплив різноманітних травматичних чинників, які призводять до виникнення деструктивних емоційних станів. Дослідження Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) засвідчують, що у світі близько 10 % людей, які мають ускладнення із психічним здоров'ям через збройні конфлікти. А ще 10% – мають поведінкові зміни, які заважають у подальшому ефективно функціонувати у соціумі [16]. Вагомим є досвід реабілітації військових в Ізраїлі та США, де розпочався процес вдосконалення реабілітаційної системи завдяки внесенню змін до законодавства, спрямованих на забезпечення довгострокової підтримки. В обох країнах реабілітація охоплює широкий спектр заходів: психологічна підтримка

надається протягом перебування на стаціонарному лікуванні та амбулаторному обслуговуванні, а також під час протезування. Важливим елементом стало також проведення сімейної психотерапії в Ізраїлі. Реабілітація та протезування повністю фінансуються з державного бюджету. Наприклад, у США для лікування та реабілітації військовослужбовців, поранених у війнах в Іраку та Афганістані, було відкрито 150 госпіталів та 600 клінік за рахунок державних коштів. Крім цього, у 2011 році створено мережу з 600 центрів для психологічної та соціальної адаптації, які також успішно функціонують за рахунок державних коштів. Окрім того, значні позитивні результати демонструє медико-психологічна реабілітація, що проводиться в санаторно-курортних умовах із використанням природних лікувальних ресурсів. Розглянемо ще деякі приклади відновлення соціальних служб в післявоєнний період:

1. Повоєнне відновлення освіти в Німеччині (1945-1950-ті роки) стосувалося відновлення шкіл, університетів та навчальних програм для забезпечення доступу до якісної освіти для населення.

2. Медичне відновлення у Великій Британії після Другої світової війни: було сконцентроване на розбудові та розширенні медичних установ, надання медичної допомоги та відновлення системи охорони здоров'я.

3. В США після 1945 року була запроваджена програма соціального житлового будівництва, метою якої було доступне житло для ветеранів та населення загалом, що допомогло вирішити житлові проблеми.

4. Франція після 1945 року визначила основні напрямки соціального забезпечення, такі як медичне страхування та пенсійні програми.

5. Сприяння соціальному розвитку в Канаді після Другої світової війни було у впровадженні програм національної дитячої підтримки та розвиток мережі соціальних служб для сімей.

6. Польща після Другої світової війни розпочала реконструкцію шкіл, лікарень та культурних закладів для поліпшення умов освіти, охорони здоров'я та культурного життя.

Такі два аспекти, як повернення біженців, переміщених осіб та людський ресурс слід розглядати разом, оскільки вони взаємопов'язані між собою. Акумуляція людського ресурсу в повоєнний період для відновлення територій прямо залежить від кількості людей, що залишились на місцях. Крім того, слід враховувати і час, який триває війна або воєнний конфлікт, адже переміщені особи всередині країни за досить довгий період часу можуть облаштуватись в інших містах, які не постраждали від бойових дій, а відтак і не матимуть бажання повертатись на зруйновані території. Отже слід розглянути світовий приклад повернення біженців додому. Одним з таких є приклад повернення внутрішньо переміщених осіб та біженців після Боснійської війни у 1992-1995 роках. Після завершення Боснійської війни, уряд стикнувся з великим викликом, а саме - як забезпечити житлом переміщених осіб та біженців, особливо при великому дефіциті внутрішніх житлових будівель, що значно ускладнювало вирішення цієї проблеми. Для подолання цих труднощів були введені такі заходи, як реституція, яка передбачала відновлення порушених майнових прав, а також розгляд альтернативних варіантів житла для переселенців.

Певне вирішення проблеми було закладено в Дейтонській мирній угоді, яка гарантувала право переміщених осіб повертатися не лише на територію своєї країни, але і до своїх довоєнних будинків. Проте на момент підписання угоди приблизно 200 тисяч будинків вже були зайняті іншими громадянами. Велика кількість людей була змушена проживати в колективних центрах чи будинках, що належали іншим особам. Така ситуація створила значні труднощі з визначенням власників житлових об'єктів та вимагала комплексного вирішення. Після укладення Дейтонської мирної угоди, приблизно 1 мільйон осіб отримали статус внутрішньо переміщених осіб. Для вирішення майнових спорів стосовно нерухомості була створена Комісія з претензій переміщених осіб та біженців. Проте процес реконструкції та будівництва нового житла часто був ускладнений через значну кількість пошкоджених майнових об'єктів та обмежений житловий фонд. Для тих, хто

не міг повернутися до своїх домівок, існувала програма альтернативного житла, проте ці схеми не гарантували права власності і можливо виникали проблеми у майбутньому. Ті, хто не прагнув повертатися до довоєнних осель, мали можливість продати або обміняти власність і отримати певну компенсацію. Усі ці чинники ускладнювали процес відновлення та переселення внутрішньо переміщених осіб в Боснії і Герцеговині.

Деякі програми, зокрема від USAID та Європейського Союзу, надавали кредити на житлові потреби. Наприклад, Європейський фонд для Боснії і Герцеговини, заснований у 1998 році, фінансував відбудову житла за допомогою кредитів для місцевих банків та мікрокредитних установ. Крім того, Європейський банк реконструкції та розвитку надалі фінансує соціальні проекти, зокрема для забезпечення населення житлом. На кінець 2021 року ЄБРР виділив кредитну лінію на 60 млн євро для банку в Боснії і Герцеговині для надання іпотечних кредитів. У 2013 році Банк розвитку Ради Європи надав кредит на 60 млн євро для забезпечення новим чи відремонтованим житлом щонайменше 7 200 осіб, які раніше проживали у колективних центрах та інших тимчасових місцях проживання.

У період між 1996 і 1997 роками в Боснії і Герцеговині виникло значне число організацій і компаній, які мали за мету отримати фінансову підтримку від донорів для відновлення країни після війни. В результаті укладалися контракти з іноземними організаціями, що не мали досвіду у будівництві житла, та місцевими компаніями без відповідного досвіду. Донори акцентували увагу саме на будівництві, а не на потребах майбутніх власників. Програми спрямовувались переважно на інженерні аспекти, ураховуючи менше соціальних чи економічних аспектів. Панувало переконання, що відновлення житла автоматично забезпечить повернення людей, але це не завжди виявлялося правдивим. Під час процесу відбудови було реконструйовано близько 330 000 будинків, але значна частина з них залишалася порожньою. Великі суми коштів, надані донорами, витрачалися

неефективно. Кількість повернутих громадянам будинків до 2004 року складала лише 43% від загальної кількості збудованих [17].

Тому для того, щоб біженцям та внутрішньо переміщеним особам було комфортно повертатися на пошкоджені території, владі необхідно паралельно тримати фокус і на відновленні людського ресурсу. Людський ресурс, органічно вплетений у процес відновлення територій після війни, виступає ключовим аспектом. Цей ресурс включає в себе талановитих та відданих фахівців, активних громадян, а також важливий соціокультурний капітал. Залучення кваліфікованих фахівців і спеціалістів у різноманітних галузях, таких як інженерія, медицина, архітектура, дозволяє ефективно виконувати завдання з відновлення інфраструктури, медичної допомоги, житлового будівництва тощо. В контексті регіонального відновлення слід піклуватися про залучення громадян до участі в різних ініціативах відновлення, що робить процес більш демократичним і враховує реальні потреби та перспективи місцевого населення. Перекваліфікування з основних професій на ті, що мають нагальну потребу може бути виконано за рахунок інвестування у освіту та навчання нових навичок та допоможе створити кадровий резерв для майбутнього розвитку територій. Інвестиції в людський ресурс є цілеспрямованими вкладеннями в розвиток особистості у фінансовій або іншій формі, зокрема в освіту, охорону здоров'я та мобільність. Ці інвестиції спрямовані на поліпшення інтелектуального та професійного росту людини, що в подальшому призводить до збільшення доходу як для індивіда, так і для суспільства в цілому. Зазвичай виділяють три основні напрямки інвестицій в розвиток людського ресурсу:

1. Освіта – включає витрати на різні види освіти, які можуть бути загальними чи спеціальними, формальними чи неформальними, а також підготовку за місцем роботи. Вкладення в освіту покращують якість та збільшують запас знань особистості, сприяючи підвищенню рівня людського капіталу.

2. Охорона здоров'я – витрати на профілактику захворювань, медичне обслуговування, дієтичне харчування та поліпшення житлових умов. Здоров'я є важливим аспектом людського капіталу, і витрати в цьому напрямку сприяють загальному підвищенню працездатності та життєвого рівня.

3. Мобільність – це витрати на стимулювання міграції працівників з менш продуктивних регіонів. Мобільність сприяє перепрофілюванню працівників, що може підвищити їхню продуктивність.

Серед всіх форм інвестицій в людський капітал, особливо важливими є витрати на освіту та охорону здоров'я, оскільки вони мають значний вплив на розвиток економіки та підвищення якості життя [18].

Важливим аспектом є і міжнародна співпраця, яка завдяки залученню експертів із міжнародних організацій та партнерів сприятиме обміну досвідом та ресурсами для більш ефективного відновлення. Однак цей напрямок має більше граней, оскільки роль міжнародних організацій як одного з аспекту ресурсного забезпечення відновлення територій у повоєнний період напряму пов'язана із економічним розвитком країни в цілому.

Розглянемо основні напрямки економічного відновлення в світовій історії:

- Франція, Італія та Велика Британія у 1945-1950-х після другої світової війни роках зосередились на відновленні промисловості, сільського господарства та виробництва.
- Економічне відновлення Індії після незалежності у 1947 році було зосереджено на плануванні економіки, індустріальному розвитку та сільському господарстві для забезпечення економічної стабільності.
- Японія після 1945 року за допомогою союзницьких сил та Маршаллівського плану зосередила зусилля на відновленні виробництва, розвитку експорту та технологічному зростанні.
- Південна Корея (1950-1960-ті роки) після Корейської війни, для економічного відновлення впровадила стратегію експортно-орієнтованої економіки, що призвело до індустріального розвитку та покращення економічних показників.

- Відновленню економіки США після «Великої депресії» у 1930-1940-ті роки передував новий курс Франкліна Рузвельта, який включав широкомасштабні заходи для стимулювання економіки, включаючи програми зайнятості та інфраструктурні проєкти.
- Китаю після Культурної революції 1970-1980-ті роки впровадив економічні реформи під керівництвом Ден Сяопіна, які були зосереджені на новій політиці відкриття та розвитку, що призвели до інтенсивного економічного росту.

Такий аспект, як міжнародне співробітництво стає рушійною силою як для всіх вищезгаданих аспектів так і для економічного відновлення, оскільки є ключовим елементом у забезпеченні ресурсів для довгострокового відновлення територій, постраждалих внаслідок різних природних катастроф або конфліктів. Цей аспект ґрунтується на спільних зусиллях країн та міжнародних організацій у розробці та реалізації стратегій відновлення, спрямованих на відновлення інфраструктури, соціально-економічного розвитку та підтримку населення. Міжнародні донори та організації надають фінансову та технічну допомогу для виконання проєктів відновлення, спрямованих на відновлення пошкоджених об'єктів, будівництво нових інфраструктурних об'єктів та стимулювання економічного розвитку. Крім того, міжнародне співробітництво включає обмін досвідом та передачу найкращих практик у сфері відновлення та ресурсного забезпечення. Цей підхід сприяє створенню механізмів для спільного прийняття рішень та розвитку стратегій, що враховують специфіку кожної ситуації. Міжнародне співробітництво дозволяє об'єднувати ресурси та експертні знання для максимально ефективного використання можливостей відновлення та забезпечення сталого розвитку, зменшуючи вплив негативних наслідків кризи на постраждалі території. Результатом міжнародного співробітництва після другої світової війни стало формування Організації Об'єднаних Націй (ООН), яка до сьогоднішнього дня працює та ставить на меті запобігання загострення воєнних конфліктів, спрямовує гуманітарну, фінансову допомогу в

постраждали регіони. У статті 1 Статуту ООН закріплено такі загальні цілі цієї міжнародної організації:

- підтримувати міжнародний мир і безпеку;
- розвивати дружні відносини між націями на основі поваги принципу рівноправності і самовизначення народів;
- З здійснювати міжнародне співробітництво в розв'язанні міжнародних проблем економічного, соціального, культурного і гуманітарного характеру й у заохоченні і розвитку поваги до прав людини й основних свобод для усіх, незалежно від раси, статі, мови, релігії тощо;
- бути центром для узгодження дій націй у досягненні цих загальних цілей [19].

Ще одним прикладом розвитку міжнародного співробітництва є Європейське економічне співтовариство, засноване у 1957 році, яке визначалося спільною економічною політикою, спрямованою на забезпечення миру та економічного розвитку в регіоні. Його еволюція призвела до створення Європейського Союзу.

Результатом міжнародного співробітництва є розвиток економічного потенціалу країни в повоєнний період. Відновлення економіки можна розглядати як комплексні заходи, спрямовані на покращення конкурентоспроможності країни, відновлення виробництва і підвищення рівня життя населення через інноваційні підходи та технології. Цей процес вимагає розробки спеціальних програм «реанімації» господарської діяльності з акцентом на відновлення промисловості та сільського господарства. Відновлення економіки після збройного конфлікту передбачає розробку конкретних заходів для відродження та подальшого розвитку економіки в конкретному регіоні. Цей процес також включає повернення населення, забезпечення йому гідних умов існування, вирішення соціальних проблем, що виникли внаслідок конфлікту, та відновлення інфраструктури з її інтеграцією в інші регіони країни. Крім того, важливим є розробка механізму забезпечення джерел відновлення економіки.

2.2. Механізми ресурсного забезпечення відновлення територій в повоєнний період.

Механізми ресурсного забезпечення в післявоєнний період – це система організаційних, економічних та соціальних процесів, які призначені для забезпечення необхідних ресурсів для відновлення та розвитку територій після військових конфліктів. Ці механізми включають в себе різноманітні програми, стратегії та інструменти, спрямовані на відновлення економіки, інфраструктури, соціальних служб та інших аспектів життя в постраждалих областях.

Основні складові механізмів ресурсного забезпечення в післявоєнний період можуть включати фінансову допомогу, інвестиції, програми соціальної підтримки, відновлення інфраструктури, врегулювання майнових питань, а також міжнародну співпрацю та допомогу. Основна мета цих механізмів - забезпечити необхідні ресурси для відновлення та покращення якості життя населення в умовах післявоєнного відновлення.

Загалом можна виділити такі основні види механізмів ресурсного забезпечення:

1. бюджетування та фінансове планування – визначаються як процес розробки та реалізації фінансових стратегій для відновлення та розвитку територій, що постраждали від війни. Це включає розробку бюджетів на різні сфери, визначення пріоритетів фінансового витрачання, планування доходів та видатків держави чи інших організацій, які відповідають за відновлення. Бюджетні механізми дозволяють ефективно розподіляти ресурси та визначати фінансові пріоритети;

2. грантова підтримка від міжнародних організацій та благодійних фондів – фінансова допомога, надання безповоротних коштів для реалізації конкретних проектів відновлення, розвитку і соціально-економічного стабілізації;

3. публічно-приватне партнерство – механізм, який залучає як державні, так і приватні ресурси для реалізації проектів відновлення. Це може

включати спільні інвестиції, спільну реалізацію інфраструктурних проектів та інші форми співпраці між державними органами та бізнес-сектором;

4. фінансування через облігації та кредитування передбачає використання фінансових інструментів, таких як емісія облігацій або залучення кредитів для забезпечення додаткових ресурсів для відновлення та розвитку. Державні органи або інші організації можуть випускати облігації, щоб залучити капітал на фінансування проектів або взяти кредити від фінансових установ чи міжнародних банків для підтримки економічного відновлення.

Процес бюджетування неможливий без фінансового планування. «Фінансове планування – елемент фінансового механізму, діяльність пов'язана з управлінням фінансами; становить собою процес формування й використання централізованих і децентралізованих фінансових ресурсів» [22].

Поняття фінансового планування є ширшим за бюджетування, адже перше поняття включає друге. Фінансові плани визначають показники, які потрібно досягти, а бюджетування конкретизує економічні плани, розподіляючи ресурси між різними структурами, які генерують бюджет. «Бюджет – план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду» [23].

Під терміном «бюджетування» мається на увазі постійний процес управління, який не обмежується лише розподілом бюджетних коштів. Бюджетування включає в себе ключові функції управління, але при цьому залишається самостійним елементом. Це забезпечує контроль за ходом процесів на рівні об'єктів управління та їх відповідність програмам, що були поставлені [20]. Особливості бюджетування в державному управлінні включають забезпечення контролю за дотриманням та виконанням встановлених нормативів та рішень, визначених на законодавчому рівні; орієнтація на цільове, раціональне та більш ефективне використання

фінансових ресурсів для досягнення поставлених завдань; можливість досягнення підвищення ефективності роботи державних органів шляхом удосконалення їхньої структури та оптимізації управлінського впливу за допомогою бюджетних механізмів [21]. Найкраще складові та елементи, що впливають на формування бюджетування зображені на рис. 2.

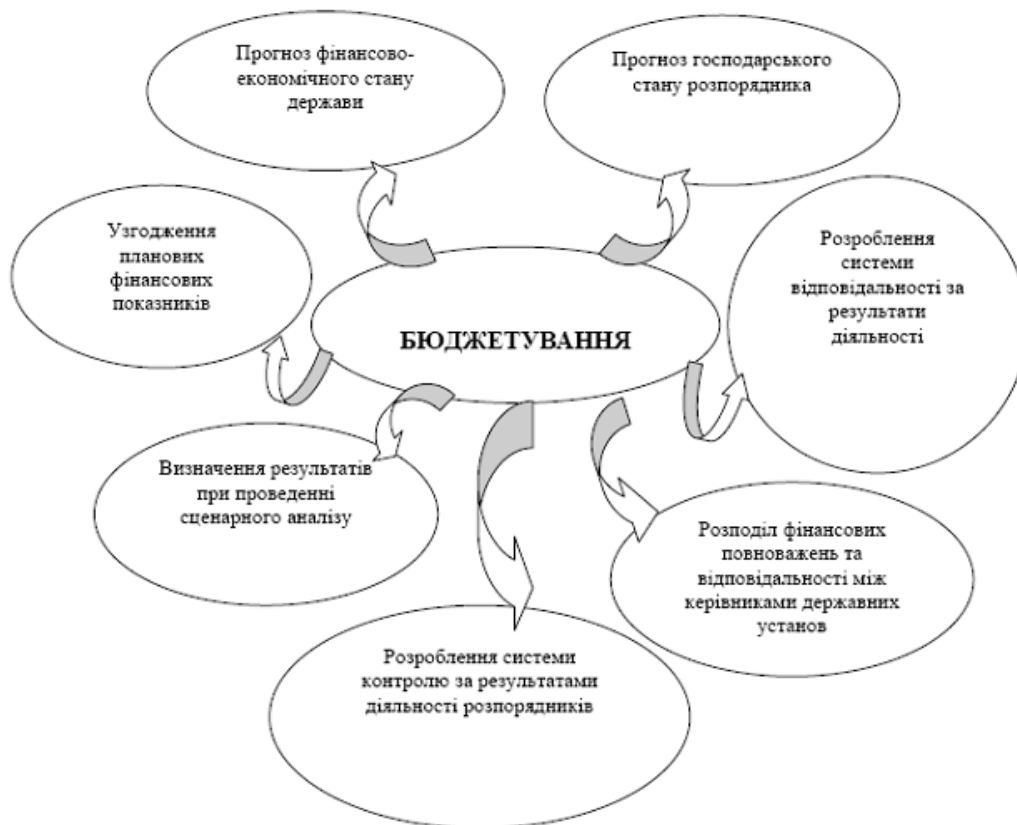

Рис. 2 Процес бюджетування

Бюджетування, спрямоване на досягнення результатів (результативна концепція), можна охарактеризувати як систему бюджетного планування, що встановлює зв'язок між витратами та очікуваною від них віддачею, а також оцінює їхню соціальну та економічну ефективність. У цьому випадку головною метою бюджетування є забезпечення ресурсів для досягнення поставлених перед державними органами цілей і завдань. Даний підхід до бюджетування акцентує увагу не лише на розподілі державних ресурсів за окремими статтями (постатейне бюджетування), але й на виконанні державних функцій, здійсненні діяльності та досягненні конкретних результатів.

Використання кредитних інструментів місцевими органами самоврядування представляє собою альтернативний метод доходів для місцевих бюджетів, які відомі як основне джерело фінансування місцевого самоврядування. Це дозволяє залучити додаткові фінансові ресурси для розвитку територій, які накопичуються не тільки в сфері публічного сектору, але і на внутрішніх та зовнішніх фінансових ринках.

Тому фінансове планування відновлення територій може ґрунтуватися як на внутрішній акумуляції коштів за рахунок надходжень до бюджету, так і зовнішнє фінансування інших країн та міжнародних організацій. Деякі країни та міста використовували власні бюджетні ресурси для реалізації програм відновлення в повоєнний період. Наприклад, Фінляндія, яка не мала можливості долучитися до Плану Маршалла і була зобов'язана сплачувати репарації СРСР, і Ірак, який мав можливість фінансувати програми відновлення за рахунок доходів від продажу нафти [24]. У своїх зусиллях Фінляндія, враховуючи обмеженість коштів для відновлення, навіть ввела додаткові місцеві податки для спрямування їх у відновлення міст. Багато країн відновлювали зруйновану інфраструктуру, переважно залучаючи фінансування від країн-донорів та Міжнародного валютного фонду (МВФ). Проблеми з отриманням достатнього обсягу ресурсів з цього джерела в основному обумовлені відсутністю достатньої кількості проєктів, що відповідають вимогам донорів щодо їх підготовки, а також процедур, які гарантують ефективне використання наданих грантів, кредитів та інвестицій.

Обсяги зовнішнього фінансування та умови його надання також залежали від інших факторів. По-перше, розмір держави в економіці країн, які переживали етап відновлення, впливав на розподіл бюджетних коштів між споживанням та інвестиціями у розвиток. Наприклад, держави, які мали великий державний апарат з низькою інституційною спроможністю, такі як Ліван та Ірак, здебільшого спрямовували бюджетні кошти на споживання, сподіваючись пом'якшити соціальну напругу в суспільстві. Однак це

спричинило зворотний ефект, призводячи до загострення проблем та нових конфліктів після тимчасового полегшення соціальної ситуації [25].

Країни, що успішно відновилися та швидко перейшли до етапу економічного зростання, такі як Фінляндія, Корея та Японія, характеризувалися меншим та ефективнішим державним апаратом з чіткими функціями та відповідальністю.

По-друге, обсяг фінансових ресурсів, які готові були надати донори на відновлення країни чи міста, залежав від реалістичності оцінки потреб у фінансуванні. Необхідність підтримки відновлення повинна бути оцінена за сумарною вартістю проєктів, спрямованих на відновлення економіки чи будівництво міста. Кредитна історія країни або міста також впливала на готовність донорів надавати фінансування. Зовнішній борг і його погашення перед західними партнерами впливали на відношення до надання фінансової допомоги.

Важливою стала участь приватного сектору в процесі відновлення через державно-приватне партнерство. Бізнес активно включався в відбудову міст, використовуючи пільгове кредитування та знижені орендні ставки для реалізації пріоритетних проєктів. Проте, деякі проєкти державно-приватного партнерства могли мати негативний вплив, якщо вони не були достатньо прозорими та не враховували громадські інтереси. При розробці стратегій відновлення міст важливо визначити ролі донорів, державних інституцій та органів місцевого самоврядування в цьому процесі. Досвід досліджених міст показує різноманітні підходи до цього питання. Наприклад, управління відновленням Сараєво спочатку здійснювалося безпосередньо донорами, але з часом, коли місцева влада вважала себе готовою, вони передали відповідальність за реалізацію програми відновлення міста. Втім, міжнародні інституції, такі як Світовий банк та ЄБРР, продовжили надавати підтримку.

У більшості досліджених країн донори активно брали участь у керуванні відновленням міст і надавали підтримку у розробленні відповідних програм. Це може бути один донор, відповідальний за відновлення кількох країн (як у

випадку Плану Маршалла), або кілька донорів, які спільно координують допомогу. Укладення угод з кожною країною окремо було типовою практикою, навіть у випадку Плану Маршалла.

Щодо реалізації програм для окремих міст, таких як Сараєво, укладалися угоди між містом та різними донорами, включаючи багатосторонні та білатеральні угоди. Деякі міста, як Варшава та Бейрут, відзначалися високою централізацією влади, коли муніципалітети були відсторонені від процесу розроблення та управління програмами відновлення міст. Однак цей підхід виявився неефективним, оскільки відсутність участі місцевих органів управління може призвести до політизованості та неадекватності процесу розвитку міста. У країнах, які успішно відновили свої столиці, спостерігалось підвищення ролі місцевої влади в реалізації програм відновлення, зокрема шляхом передачі їм окремих повноважень та організації публічних слухань з містобудування.

У світовій практиці існує значна кількість різноманітних фінансових механізмів для здійснення публічно-приватного партнерства, які відрізняються джерелами фінансування. Ці джерела включають в себе бюджетні кошти на різних рівнях влади, фінансування з державних підприємств та установ, внутрішні кошти приватного сектора економіки, гроші громадських та некомерційних структур, кредитні ресурси фінансових установ, емісію цінних паперів спільних підприємств, інвестиції з зарубіжних державних та приватних інвесторів, а також кошти фізичних осіб та інші джерела, включаючи міжнародні фінансові організації.

Залежно від вибраних джерел фінансування, в проектах публічно-приватного партнерства визначаються різні механізми фінансування, такі як кредитний (залучення позикових коштів), змішаний (використання власних коштів двох чи більше партнерів) та гібридний (комбінація власних та позикових ресурсів).

Основним джерелом фінансування публічно-приватного партнерства за його сутністю є кошти як національних, так і зарубіжних інвесторів. Однак у

деяких випадках бізнес має обмежені можливості реалізації великих проєктів, і для великих ініціатив у галузях енергетики, інновацій, охорони здоров'я та житлового будівництва може бракувати власних коштів. Для таких проєктів значні фінансові ресурси можуть бути забезпечені виключно міжнародними інституціями, які залучаються для проєктного фінансування на багатосторонній основі. Їх допомога орієнтована на фінансування, консультування та супровід найбільш комерційно привабливих проєктів публічно-приватного партнерства.

У Європейській практиці широко застосовується фінансування проєктів публічно-приватного партнерства через міжнародні організації. В країнах Європейського Союзу розв'язаннями щодо розвитку, підтримки, фінансування та моніторингу публічно-приватного партнерства займається ряд генеральних дирекцій під егідою Комісії Європейського Союзу. Також Європейський інвестиційний банк активно використовує інструменти, такі як «глобальні позички», що видавалися через уповноважені банки для регіонального та інфраструктурного розвитку, підтримки малого і середнього бізнесу, а також «структуровані програми фінансування», спрямовані на підтримку конкретних інвестиційних проєктів [26]. Фінансовою підтримкою проєктів публічно-приватного партнерства також займаються структури Європейського банку реконструкції та розвитку та європейська група Світового банку.

Участь міжнародних організацій у реалізації інвестиційних проєктів на основі партнерства в післявоєнному відновленні України сприятиме широкому залученню коштів від комерційних банків, зарубіжних та національних інвесторів та урядових структур. Такий підхід створює надійне середовище для реалізації проєкту та підвищує його ефективність в умовах відновлення, перебудови та модернізації економіки, коли необхідна концентрація ресурсів для вирішення ключових завдань [27].

Розглянемо детальніше фінансово-кредитні механізми, до яких відносяться наступні:

1. Облігаційні позики: цей механізм передбачає випуск облігацій місцевими органами самоврядування на внутрішньому або зовнішньому фондовому ринку.

2. Банківські кредити: місцеві органи самоврядування отримують кошти від комерційних банків на тимчасове використання. У відповідь муніципалітет зобов'язується повернути позичену суму, сплатити відсотки та інші збори.

3. Кредити міжнародних фінансових організацій (МФО): Ці кредити відіграють ключову роль у програмах соціального та економічного розвитку країн, зокрема тих, що розвиваються чи мають перехідну економіку. МФО надають кредити і гранти для реалізації різних проєктів, а також технічну та консультативну підтримку.

4. Місцеві гарантії – зобов'язання органів місцевого самоврядування щодо забезпечення виконання боргових зобов'язань суб'єктів господарювання, зокрема комунальних підприємств. Такі органи стають гарантом інвестиційних проєктів.

5. Револьверний фонд – програми, які фінансуються за рахунок кредитів і призначені для підтримки малих підприємств, зазвичай з метою створення нових робочих місць. Повернені кошти використовуються для надання наступних кредитів. Наприклад, у США є більше 600 револьверних фондів з активами понад 1 млрд дол. США. Найпоширенішими джерелами фінансування револьверних фондів є федеральні Гранти розвитку громад (англ. Community Development Block Grants) і гранти Адміністрації з економічного розвитку (англ. Economic Development Administration).

6. Краудфандинг: цей механізм передбачає збір добровільних пожертв, позикових коштів або інвестицій від широкого загалу через інтернет-майданчики для реалізації конкретних проєктів. У 2017 році через краудфандинг у всьому світі було зібрано 5,5 млрд дол. США². У Великобританії, наприклад, у 2018 році 45 органів місцевого самоврядування займалися краудфандингом [28, 29].

Застосування кредитних інструментів зазвичай визначається специфічним спрямуванням використання залучених фінансових ресурсів, що заздалегідь узгоджується між кредитором та позичальником. Це обмеження фінансової автономії місцевих органів влади, але одночасно можна розглядати застосування конкретних кредитних інструментів як вказівку на їх високий рівень кредитоспроможності, прозорої бюджетної політики та ефективного фінансового управління (наприклад, облігаційні позики, банківські кредити, кредити МФО, місцеві гарантії), стійкого фінансового стану (револьверний фонд) і довіри широкого кола інвесторів (облігаційні позики, краудфандинг).

Ураховуючи це, місцеві органи влади у багатьох країнах усвідомлено використовують кредитні інструменти для фінансування муніципально-економічного розвитку. Приймаючи рішення про залучення фінансових ресурсів через кредитні інструменти, слід враховувати такі чинники:

1. Вартість залучених ресурсів. Зазвичай кредити МФО є найдешевшими, тоді як банківські кредити можуть бути вищими за вартістю порівняно з кредитами МФО і облігаційними позиками. Це пов'язано з тим, що МФО основною метою мають надання доступних фінансових ресурсів для розвитку в країнах з економікою, що розвивається та країнах із перехідною економікою. Залучення банківського кредиту, яке зазвичай змагається за умовами з лише 3–5 банками, порівняно з емісією облігацій, де може бути кілька десятків (або навіть більше) інвесторів, призводить до зменшення вартості залучення коштів через більшу конкуренцію.

2. Процедура залучення ресурсів. Отримання банківських кредитів є менш складною процедурою, ніж емісія облігацій чи залучення кредитів МФО. Проведення краудфандингових кампаній, особливо перших, також вимагає вмінь та дотримання певних процедур. Механізм використання револьверного фонду також потребує ретельного розроблення процедур видачі кредитів. Надання місцевих гарантії, так само як і емісія облігацій, зазвичай детально визначено національним (чи регіональним) законодавством.

3. Потенційний розмір залучених ресурсів. Найбільший обсяг можливо залучити від МФО та через емісію облігацій. За допомогою банківських кредитів і видачі місцевих гарантій можливо залучити менший обсяг фінансових ресурсів. У разі револьверного фонду та краудфандингу, масштаб фінансування потреб муніципально-економічного розвитку відносно менший порівняно з іншими кредитними інструментами. Можливості залучення фінансових ресурсів через облігаційні позики, банківські кредити, місцеві гарантії та краудфандинг значною мірою залежать від розмірів фінансового ринку, його ліквідності та розвитку інфраструктури фінансового ринку.

Загалом, основний ризик, пов'язаний з застосуванням кредитних інструментів, полягає в виникненні місцевого боргу та потребі його обслуговування та погашення. Для максимального використання переваг кредитних інструментів і подолання їх обмежень рекомендується дотримуватися «золотого правила», яке передбачає використання залучених ресурсів на капітальні витрати. Інвестиційна спрямованість залучених ресурсів ефективно впливає на соціальний і економічний розвиток муніципалітету та підвищує якість надання суспільних послуг

При цьому слід розуміти, що першочерговим для фінансового планування є формування загальної стратегії. У розрізі повоєнного відновлення постраждалих територій це має бути стратегія довгострокового відновлення таких територій.

РОЗДІЛ 3. МОЖЛИВОСТІ СТРАТЕГІЇ ДОВГОСТРОКОВОГО ВІДНОВЛЕННЯ ПОСТТРАЖДАЛИХ ТЕРИТОРІЙ В УКРАЇНІ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

3.1. Поточний стан формування стратегії відновлення України в повоєнний період.

Внаслідок військових дій на території України виникли значні пошкодження житлового та критичного інфраструктурного об'єкта. Міжнародна спільнота одноголосно визнає, що Російська Федерація буде нести відповідальність за відновлення та компенсацію всіх фінансових втрат, які понесла Україна з 24 лютого. За словами Голови Єврокомісії Урсули фон дер Ляєн, загальні збитки, завдані Україні російською агресією, оцінюються приблизно у 600 мільярдів євро [30]. Протягом періоду до 01.06.2022 року завдана шкода житловому сектору України склала 39,2 мільярда доларів США, транспортному сектору – 29,9 мільярда доларів США, сфері торгівлі і промисловості – 9,7 мільярда доларів США. Окрім прямих фінансових втрат, Україна несе величезні збитки, пов'язані із необхідністю проведення робіт з очищення територій у розмірі 73,2 мільярда доларів США. У сфері торгівлі і промисловості ці збитки становлять 47,5 мільярда доларів США, у сільському господарстві – 28,3 мільярда доларів США, у транспорті – 26,1 мільярда доларів США, а у сфері культури і туризму – 19,3 мільярда доларів США [31].

Згідно зі статистикою Міністерства економіки України, 2022 рік визначається як найскладніший для вітчизняної економічної системи. Масштаби втрат та тенденції спаду в галузях є безпрецедентними. Особливий удар економіці завдав березень 2022 року під час повномасштабної війни. Мінекономіки, використовуючи непрямі методи розрахунку та інструменти моделювання, оцінило, що валовий внутрішній продукт в березні 2022 року скоротився на рівень 47–50% порівняно з березнем 2021 року [34]. Це призвело до зниження на 15,1% за перший квартал за даними Державної служби статистики України [35]. Зміни в структурі економіки відображаються у ключових показниках, таких як реальний валовий внутрішній продукт, індекс

споживчих цін, сальдо поточного рахунку, міжнародні резерви тощо (Табл. 3).

Таблиця 3

Фактичні та прогнозні макроекономічні показники України

Показник	Роки			
	2021	2022	2023 (прогноз)	2024 (прогноз)
Реальний ВВП, зміна у %	3,4	-33,4	5,5	4,9
ІСЦ, зміна у %	10,0	31,0	20,7	9,4
Базовий ІСЦ, зміна у %	7,9	24,5	12,4	2,6
Сальдо поточного рахунку, млрд.дол.	-3,2	6,4	-3,9	-8,8
Міжнародні резерви, млрд.дол.	30,9	20,8	21,2	28,7

Складено автором за даними [36].

Відновлення економіки після війни є складним завданням для будь-якої країни, при тому існують ефективні стратегії реконструкції та стабілізації національної економіки. Ключовим є впровадження комплексної стратегії відновлення, яка включає в себе коротко- і довгострокові заходи. У короткостроковій перспективі політичні інституції повинні пріоритизувати стабілізацію економіки та захист життєво важливих потреб, зокрема відновлення секторів критичної інфраструктури, таких як транспорт, енергетика, водопостачання та телекомунікації. У довгостроковій перспективі акцент слід зробити на міжнародній співпраці для залучення фінансово-технічної допомоги, підтримці національного підприємництва та створенні сприятливого бізнес-середовища. Це може включати модернізацію підприємств переробної промисловості, розвиток публічно-приватного партнерства (зокрема у сферах морських портів, аеропортів, залізниці) та цифровізацію державних адміністративних послуг.

В Україні розпочали активно обговорювати питання щодо відновлення економіки та інфраструктури ще в квітні 2022 року на законодавчому рівні. Президент України підписав наказ про утворення Національної ради з відновлення України від наслідків війни 21 квітня. Основними завданнями

цього консультативно-дорадчого органу: «розроблення плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України, який, зокрема, передбачатиме відновлення і розбудову транспортної, медичної, соціальної, комунальної, виробничої інфраструктури та житла, інфраструктури енергетики, зв'язку, військової інфраструктури і військово-промислового комплексу, структурну модернізацію та перезапуск економіки, заходи з подолання безробіття, підтримки сімей з дітьми, вразливих верств населення, осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах внаслідок війни, відновлення та збереження об'єктів культурної спадщини» [38], а також розробка пропозицій щодо пріоритетних реформ, необхідних у воєнний та післявоєнний періоди. Крім того, рада займається підготовкою стратегічних планів та проектів нормативно-правових актів для відновлення України в післявоєнний період.

Станом на 2 травня 2022 року, цим консультативно-дорадчим органом був розроблений план відбудови України після війни. План включає такі принципи, як повний доступ до ринків ЄС і G7, отримання статусу кандидата і повноправного члена ЄС, будівництво економіки на принципах дерегуляції та лібералізації, налагодження логістичних шляхів у західному напрямку, перехід від експорту сировини до переробки, розвиток вітчизняного військово-промислового комплексу, енергетичне самозабезпечення через збільшення власного видобутку газу та розвиток атомної енергетики, модернізація клімату та локалізація не менше 60% [39].

Національна рада з відновлення України від наслідків війни відповідно до Указу Президента від 21 квітня 2022 року № 266/2022 в рамках 24 робочих груп розробила проєкт плану повоєнного відновлення [32].

Він базується на 5 основних принципах[33]:

- негайний початок і поступовий розвиток;
- нарощування справедливого добробуту;
- інтеграція в ЄС;
- відбудова кращого, ніж було, в національному та регіональному масштабах;

- стимулювання приватних інвестицій.

Загалом в Плані відновлення України зазначено 17 програм, серед яких є ті, що сфокусовані на безпеці та обороні, відновленні міст, цифровізація, поліпшення бізнес-середовища, розвиток соціальних служб, інтеграція з ЄС по всім основним економічним напрямкам.

Очікувані результати впровадження плану розділені на середньострокову та довгострокову перспективу, загалом, починаючи з 2023 до 2032 року планується реалізувати 850 проектів, збільшувати ВВП на 7% щорічно, залучити фінансування у розмірі більше 750 млрд. доларів США, вивести Україну в рейтинг ТОП 25 країн за індексом економічної складності та людського капіталу.

Визначними щодо відновлення України були міжнародні заходи, які пройшли впродовж 2022 – 2023 років:

1. Конференція в Лугано (URC 2022) 4—5 липня 2022 року;
2. Берлінська конференція (англ. International Expert Conference on the Recovery, Reconstruction and Modernisation of Ukraine) 25 жовтня 2022 року.
3. Конференції з відновлення України у Римі, 26-го квітня 2023 року.
4. Конференція в Лондоні (URC 2023) 21—22 червня 2023 року.

Потреби для відновлення України були оцінені Національною радою відновлення (НРВ). НРВ було створено урядом України як консультативний орган для президента Володимира Зеленського. Однією з основних ролей НРВ було створення Плану відновлення та розвитку післявоєнного періоду для України — Плану відновлення України (ПВУ), опублікованого 6 липня 2022 року.

Ініціативи, визначені Національною радою відновлення, включають проекти у різних секторах та різних часових періодах, а також приблизні потреби в фінансуванні. Однак план не враховує пріоритетизацію ініціатив, яка дозволила б перетворити ПВУ на конкретні програми з чітким графіком.

Отже, ЄБРР та Бостонська консалтингова група (БКГ) ініціювали аналіз всіх проектів, визначених Національною радою відновлення України, намагаючись встановити пріоритети та групувати ініціативи в програми, які пізніше можна буде перетворити в стратегію. Команда БКГ проаналізувала план ПВУ після завершення діагностики ситуації в Україні.

Для забезпечення повноти документу ПВУ БКГ запропонувала додати 15 нових ініціатив. Ці ініціативи стосуються сектору економічного та соціального середовища, інфраструктури, а також енергетики та довкілля. Додаткові ініціативи були детально визначені на основі численних взаємодій з командами ЄБРР; зовнішніми експертами, спеціалізованими в українській економіці, інфраструктурі, енергетиці; експертами БКГ з сектору публічного управління, які мають досвід, серед іншого, у європейських інституціях, співпраці з міжнародними фінансовими установами (Світовий банк, ЄБРР), а також всіма відповідними секторами економіки. В роботі над додатковими ініціативами було залучено понад 60 ключових експертів.

Вони були оцінені за критеріями, ідентичними тим, що використовуються для всіх інших ініціатив. Список доданих ініціатив у таблиці нижче (Табл. 4).

Таблиця 4

Перелік ініціатив, які були додані до ПВУ Бостонською консалтинговою групою

Опис проекту	Потреба у фінансуванні (млрд. доларів)	Часова перспектива
Усунення транспортних заторів на основних внутрішніх маршрутах за рахунок збільшення пропускної здатності доріг відповідно до існуючих потоків населення	15,0	Короткострокова
Покращення стану доріг з фокусом на збільшенні	12,5	Середньострокова

пропускної здатності та заходах забезпечення безпеки		
Вирішення енергетичних проблем, що виникли через конфлікт (наприклад, збільшення пропускної здатності старих мереж або генераторів)	10,0	Короткострокова
Дослідження енергоефективності (наприклад, реконструкція старих мереж або генераторів)	5,0	Довгострокова
Довгострокове інвестування у проекти, спрямовані на декарбонізацію існуючих заводів (наприклад, технології збору вуглекислого газу для зниження викидів з ТЕЦ)	3,0	Середньострокова
Зменшення ризику комерційного кредитування за допомогою гарантій для банків та інших кредиторів для підтримки інвестицій (наприклад, кредитування інфраструктури, МСБ, корпорацій, ІП)	2,5	Середньострокова
Зменшення ризику приватного кредитування за допомогою гарантій для іпотек (наданих банками) для підтримки інвестицій в житлові проекти	2,0	Середньострокова
Інвестування в лісове господарство — стале управління та залісення	1,5	Середньострокова
Підтримка ініціатив експортного спрямування (наприклад, за допомогою кредитів, торговельного фінансування, гарантій)	1,5	Довгострокова
Підсилення цифрової інфраструктури (наприклад, відновлення пошкоджених мобільних веж, впровадження	1,5	Короткострокова

цифрового моніторингу на дорогах та залізницях тощо)		
Фінансування врожаю наступного року (насіння, добрива, паливо)	1,0	Середньострокова
Фінансування об'єктів громадського обслуговування в областях зі збільшеною популяцією (школи, медичні установи)	1,0	Короткострокова
Фінансування ініціатив для підтримки ініціатив з переселення, перезапуску, переорієнтації (через кредити та гарантії на інвестиції та обігові кошти)	1,0	Короткострокова
Фінансування альтернативних рішень для зберігання зерна перед майбутнім врожаєм (необов'язково при кордоні)	0,5	Короткострокова
Покращення міжнародної інфраструктури на стороні ЄС	0,1	Короткострокова

Складено на основі даних джерело [37].

Ініціативи розділені на три часові перспективи:

- Короткострокова (2022–2023)
- Середньострокова (2024–2027)
- Довгострокова (2028–2032)

Протягом наступних 12-15 місяців важливо зосередитися на гуманітарних потребах (перша допомога, притулок, їжа), економічній та геополітичній стійкості та усуненні транспортних заторів у економіці. На середньострокову перспективу основний акцент зсувається на створення ВВП та зайнятості, за якими слідує подальші зусилля щодо усунення транспортних заторів в економіці та зміцнення стійкості України. До 2032 року більшість проектів буде присвячено подальшому економічному зростанню.

Отже в ході дослідження визначено, що будь-який план відновлення після війни буде успішним та матиме позитивний вплив лише за умови

реалізації базового сценарію. Цей сценарій передбачає збереження наступних тенденцій:

1. Продовження активної міжнародної фінансової підтримки для фінансування бюджетних потреб та компенсації розривів у платіжному балансі.

2. Вибір стратегії активної економічної політики з урахуванням рекомендацій міжнародних партнерів, зокрема повернення до ринкових механізмів для залучення коштів з метою покриття дефіциту бюджету. Це включає встановлення належної доходності, фіскальну консолідацію та зменшення квазіфіскальних дисбалансів, а також відновлення традиційних принципів режиму інфляційного таргетування з плаваючим курсоутворенням та поступовим припиненням емісійного фінансування бюджетних потреб.

3. Сповільнення інфляції, хоча наявні реальні обставини вказують на те, що рівень інфляції за результатами 2022 року може перевищити 30%, і ймовірність зведення цього показника до рівня 5%, як встановлено Національним банком України, є занадто низькою.

4. Часткове нівелювання втрат економіки у 2023–2024 роках. Проте це припущення є гіпотетичним, оскільки неможливо реально оцінити втрати виробничого та людського потенціалу в умовах часткової окупації території України та наявності безпекових ризиків. Відповідно, орієнтовані темпи відновлення економіки Національний банк України оцінює на рівні 5–6% щорічно.

Фінансування відновлення передбачено з усіх можливих джерел. Для цього українською владою було створено низку фондів:

- Фонд підтримки армії;
- Гуманітарний фонд;
- Фонд відновлення майна та зруйнованої інфраструктури;
- Фонд підтримки малого та середнього бізнесу;
- Фонд відновлення та трансформації економіки;
- Фонд обслуговування та погашення державного боргу.

Також власне для відбудови створено окремий Фонд відновлення України [40].

Україна вже випробувала процес відновлення економіки після кризових подій, зокрема, після революційного періоду та часткової окупації територій, і досягла певних показників, таких як ВВП, середній рівень заробітної плати, Прямі Іноземні Інвестиції і інші, через шість років. Це свідчить про великий потенціал для адаптації та реформування економіки навіть у кризових умовах. Зауважимо, що хоча масштаб руйнувань тогочасних подій не пов'язаний з поточним, важливо врахувати, що на той час не було такого рівня міжнародної підтримки, яка є безпрецедентною у сучасній історії Європи.

Необхідно ретельно розглянути всі фінансові ресурси, які в наявності у України чи можуть бути доступні для повоєнної відбудови. Зараз основну частину державного бюджету формують податкові надходження та кошти від закордонних країн і міжнародних організацій. Ця тенденція відіграє важливу роль і надалі. Важливо враховувати, що значна частина бюджетних коштів направляється на потреби армії, і соціальна сфера отримує підтримку від міжнародних партнерів.

Щодо подальших етапів, прогнозування та розподіл використання фінансових активів може бути спрощеним завдяки вже отриманій міжнародній фінансовій допомозі. Важливим є факт, що на 2024 рік планується міжнародна підтримка від Європейського Союзу на суму 18 млрд євро. Це буде рівномірно розподілятися у траншах по 1,5 млрд доларів США щомісяця. Крім того світова спільнота підтримує Україну на шляху до відновлення. До програми вже долучаються і міжнародні партнери.

- Світовий банк направить 200 мільйонів доларів на відбудову енергосистеми в Києві, Харкові, Миколаєві, Сумах та містах Чернігівської області;
- Японія підписала грантову угоду на 400 мільярдів доларів для відновлення України;

- Італія перерахує через Світовий банк 10 мільйонів євро на відбудову критичної інфраструктури.

У контексті відновлення економіки слід враховувати також заарештовані міжнародні активи російської федерації та представників фінансової еліти, що можуть стати додатковим джерелом фінансування для першого етапу відновлення. У зусиллях досягнення стабільності в українській економіці та створення сприятливих умов для відновлення бізнес-активності, збільшення числа господарюючих суб'єктів і підвищення рентабельності, а також відновлення довіри бізнесу та громадян до органів державного управління в контексті подолання загальної кризи, стає вельми актуальним впровадження ряду реформ. Післявоєнний етап підкреслює особливу важливість змін у сферах організації ринку праці, регулювання бізнесу, управління державною власністю, розвитку переробної промисловості та інших секторів.

3.2. Аналіз можливостей стратегії відновлення постраждалих територій.

Основною метою державної регіональної політики в Україні, відповідно до існуючої нормативно-правової бази, є створення умов для динамічного, збалансованого розвитку країни та її регіонів. Ця політика націлена на забезпечення соціальної та економічної єдності регіонів, підвищення рівня життя населення та створення безпечних умов, дотримання гарантованих державою соціальних стандартів для кожного громадянина, незалежно від його місця проживання.

Реалізація державної регіональної політики здійснюється через розробку, ухвалення та практичне впровадження Державної стратегії регіонального розвитку на період 2021-2027 років. Ця стратегія визначає основні тенденції та проблеми соціально-економічного розвитку регіонів у контексті загальнодержавних викликів, стратегічне бачення регіонального розвитку та держави в цілому, пріоритети регіонального розвитку до 2027

року, функціональні типи територій в контексті особливостей розвитку відповідних регіонів та макрорегіонів, а також механізм реалізації стратегії.

Стратегічні цілі та основні завдання, спрямовані на досягнення оперативних цілей, стали неодмінною частиною державної регіональної політики в Україні. Однак, останні виклики, які виникли в країні за останній рік, внесли корективи у підходи до формування та практичного впровадження цієї політики.

Ці виклики включають такі аспекти:

- Окупація частини території України.
- Руйнування значної частини території внаслідок воєнних дій.
- Пошкодження громадської інфраструктури, включаючи комунальну, енергетичну, логістичну тощо.
- Знищення великої частини сільськогосподарських угідь.
- Різке переміщення значної кількості людей за межі України.
- Внутрішнє переміщення людей у центральні та західні регіони України.
- Збільшення кількості осіб, які потребують соціальної допомоги, зокрема інвалідів, людей похилого віку, дітей, внутрішньо переміщених осіб та постраждалих внаслідок бойових дій.
- Економічний спад.
- Погіршення показників людської безпеки.

Ці виклики вимагають перегляду та адаптації стратегій для ефективного впорядкування змінених обставин та забезпечення сталого розвитку регіонів.

Ми спостерігаємо визначену еволюцію концептуальних засад державної регіональної політики розвитку, яка зміщується від традиційних регіональних атрибутів, таких як виробничі витрати, доступність трудових ресурсів та виробнича інфраструктура, до акцентування регіональних можливостей. Основний акцент зараз робиться на аспектах трансформації систем стратегічного планування, фінансування, інституційної розбудови та зміцнення, а також створення системи моніторингу та оцінки відновлення та розвитку кожної громади та регіону.

Помітний зсув фокусу виявляється у поглибленому розгляді інвестиційного клімату, інноваційного середовища, кластерів та міжрегіонального співробітництва як ключових елементів регіонального розвитку. Окрім того, Україна сподівається на міжнародну допомогу, яка може відігравати значущу роль у підтримці процесу відновлення.

Згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій», введено новий класифікаційний підхід до типології територій України: «території відновлення», «території з особливими умовами для розвитку», «території сталого розвитку» та «полюси економічного зростання» [42].

Крім того, в Україні було створено Інститут комплексного відновлення територій шляхом прийняття Закону «Про внесення змін до деяких Законів України щодо першочергових заходів реформування сфери містобудівної діяльності» [40]. Цей закон впровадив новий вид не містобудівної документації - програму комплексного відновлення території. Програма комплексного відновлення території визначається як обласна або місцева ініціатива відновлення територій, яка встановлює основні просторові, містобудівні та соціально-економічні пріоритети політики відновлення. Вона охоплює комплекс заходів для забезпечення відновлення території конкретної області або територіальної громади (її частини), яка постраждала внаслідок збройної агресії проти України або де концентруються соціально-економічні, інфраструктурні, екологічні чи інші кризові явища. Ця програма комплексного відновлення не входить до складу містобудівної документації. Необхідність вже зараз готувати ґрунт для відновлення та розвитку територій є безперечним фактом і представляє собою важливий крок у майбутнє. Проте важливо, щоб цей ґрунт був обдуманим і спрямованим на досягнення ефективних результатів від його впровадження. Це особливо важливо, коли цей процес має законодавчий характер. Розгляд деяких правових положень щодо розробки

програми комплексного відновлення може сприяти зрозумінню прозорості та ефективності їх практичного застосування у майбутньому.

Багато соціальних та економічних наслідків військового стану та пов'язаних обмежень проявляються на рівні конкретних місцевих громад. Органи місцевого самоврядування активно втручаються для регулювання використання громадського простору, громадського транспорту, роботи місцевих підприємств та впровадження дистанційної освіти, зокрема.

У рамках державної регіональної політики продовжується тенденція до зміцнення ролі місцевого самоврядування. Отже, сучасна державна регіональна політика України має базуватися на конкретних підходах, які можна представити в такому контексті. Ключовим для досягнення ефективності вважається стратегічне управління, яке сприяє виявленню та вирішенню основних проблем територіальної громади.

Підходи до сучасної державної регіональної політики можуть включати:

1. Формування системи доброго врядування регіональним та місцевим розвитком.
2. Стратегування соціально-економічного розвитку громад та територій.
3. Забезпечення місцевого економічного розвитку з урахуванням функціонального типу територій.
4. Посилення інституційної спроможності регіонального та місцевого рівнів для ефективного впровадження державної регіональної політики.
5. Акцент на безпекових пріоритетах у відновленні та розвитку територій.

При цьому, відповідно до вищезгаданого Плану відновлення України, враховуючи руйнування та визначені Кабміном показники, території класифікуються за чотирма функціональними типами:

1. Території відновлення: громади, території, які зазнали руйнувань внаслідок бойових дій або тимчасово окуповані, інфраструктура та житловий

фонд яких руйнуються, що призводить до різкого погіршення розвитку та значного переміщення населення (приблизно 20% території).

2. Зони економічного зростання: території з кращими географічними, економічними та демографічними показниками, їх розвиток може позитивно впливати на інші регіони.

3. Території з особливими умовами для розвитку: території з низьким соціально-економічним рівнем або обмеженнями у використанні потенціалу.

4. Території сталого розвитку: громади з соціально-економічним потенціалом, які спроможні до збалансованого розвитку.

В залежності від цієї класифікації і ступеня пошкодження під час війни, територіям призначаються різні інструменти для відновлення. Наприклад, території відновлення потребують значних ресурсів для відбудови, але можуть активно працювати над власним відновленням. Інші групи територій отримують інструменти відповідно до їхніх потреб. Ключові інструменти розвитку територій включають підтримку бізнесу (інформування, допомога з контактами, навчання), розвиток людського капіталу (зменшення міграції робочої сили, підвищення компетентності кадрів) і підвищення привабливості територій (покращення інфраструктури, збереження навколишнього середовища). Перед територіями, що потребують відновлення, виникають виклики, пов'язані з необхідністю відновлення пошкоджених об'єктів інфраструктури, житлового фонду, та промисловості. Це вимагає значних ресурсів і часу. У той час, як ці території активно здійснюють власний процес відновлення, що вже спостерігається на деокупованих територіях.

Ключовий акцент стосується перспектив застосування розглянутих інструментів, зроблений саме на трьох інших групах, які є основою стійкості та «тилу», що підтримує країну. Навіть при ускладненій ситуації, обумовленій війною, важливим фактором для перемоги є забезпечення функціонування національної економіки. Це вимагає підтримки сталого функціонування та стимулювання розвитку територій, як регіонів, так і населених пунктів.

Таким чином, розглядається доцільність початку з визначення пріоритетних інструментів розвитку територій на різних рівнях багаторівневого врядування. Всі ці інструменти можна узагальнити в три великі групи: інструменти підтримки бізнесу, інструменти розвитку людського капіталу та інструменти підвищення привабливості території.

Підтримка бізнесу представляє собою набір інструментів, спрямованих на збільшення кількості підприємців та компаній, покращення якості робочих місць і стимулювання інновацій у економіці. До цієї категорії інструментів входять: центри підтримки бізнесу; мікрокредитування; гарантії; гранти для бізнесу; агенція місцевого економічного розвитку; бізнес-інкубатор; посівне фінансування; центр трансферу технологій; індустриальний парк; технопарк / науково-технологічний парк.

Інструменти, спрямовані на розвиток людського капіталу, націлені на зменшення міграції робочої сили, підвищення компетентності кадрів і розвиток навичок різних демографічних груп. Серед них: мапа людського капіталу; програми співпраці бізнесу та освіти; програми профорієнтації; підтримка зайнятості; неформальна освіта; програми інклюзивності; креативні та культурні індустрії; креативні простори; програми міжнародної співпраці; проектний офіс.

Інструменти, що спрямовані на підвищення привабливості територій, орієнтовані на покращення якості інфраструктури та громадських просторів, а також збереження навколишнього середовища. До них відносять: кластери; міжрегіональні проекти; державно-приватні партнерства; програма розвитку територій присутності бізнесу; центр залучення інвестицій; розвиток інфраструктури; промоція території; стратегія просторового розвитку; ревіталізація та рекультивация; ключові проекти.

Вважаємо, що вибір інструментів для розвитку повинен бути індивідуальним для кожної території. Таким чином, ми зупинимося на практичних аспектах застосування окремих з них, які вже успішно

впроваджуються на окремих територіях України або мають значне практичне значення в умовах воєнного часу та для подальшої відбудови.

У поточний момент велике значення має інструмент, відомий як центр підтримки бізнесу. Основні завдання, які вирішують такі центри, включають інформування про можливості для бізнесу, надання допомоги у встановленні контактів, проведення спеціалізованих навчань, аналіз ринків та бізнес-трендів, участь у торгових місіях та освітніх візитах, а також організація участі у виставках та проведення тематичних промоційних кампаній.

У період війни роль таких центрів набула ще більшого значення. Прикладом успішної діяльності є місто Вінниця. В ході війни виникли проблеми, пов'язані з переміщенням бізнесу, і окрім звичайного методу підтримки бізнесу, тут було створено центр, який надає консультаційну підтримку для релокованих та місцевих підприємств. Також в офісі підтримки бізнесу надаються консультативні послуги з можливостей кредитування та отримання допомоги від держави, а також роз'яснення тонкощів роботи під час війни. Тут також можна відзначити роль Фонду державного майна України, який розблокував малу приватизацію з вересня 2022 року. Таким чином надавши можливість підприємствам з постраждалих територій здійснити релокацію на більш безпечні території. При цьому слід також відзначити можливість оренди приміщень для невеликого бізнесу. Ще однією дієвою стратегією є використання мікрокредитування, що є фінансовим механізмом, за допомогою якого підприємці з конкретної території або галузі можуть отримати невеликі суми позичкових коштів на тривалий термін з можливістю повернення на обумовленій основі. У контексті воєнного періоду, особливо важливою виявляється ініціатива з кредитування малого та середнього бізнесу за програмою «5-7-9». Ця державна кредитна програма, ініційована Президентом України та Прем'єр-Міністром, спрямована на спрощення доступу мікро та малого бізнесу до банківського кредиту з метою підвищення конкурентоспроможності та створення нових робочих місць.

Іншим ефективним інструментом, який відзначається на сучасному етапі розвитку територій, є грантування – фінансовий механізм, за допомогою якого можна отримати безповоротну фінансову підтримку відповідно до пріоритетів грантодавця. Такі програми набувають все більшого значення на етапі повоєнної відбудови та важливі для сучасного розвитку.

Зазначимо також, що важливу роль у повоєнній відбудові будуть відігравати індустріальні парки. Значна частина промислової інфраструктури наразі пошкоджена або зруйнована, тому індустріальні парки матимуть особливе значення для повоєнної відбудови, а також у період воєнного часу вони становлять джерело стабільних податкових надходжень до бюджету. Індустріальний парк – це територія, готова для розміщення виробництв, забезпечена енергетичними ресурсами, транспортною інфраструктурою, яку управляє керуюча компанія.

З погляду привабливості територій слід висвітлити державно-приватне партнерство, що є механізмом взаємовідносин між державними та приватними суб'єктами, при якому ресурси обох сторін об'єднуються для створення нових об'єктів або модернізації існуючих. Області впровадження таких ініціатив можуть бути дуже різноманітними: від транспортних та енергетичних об'єктів до невеликих мистецьких та культурних ініціатив. У контексті повоєнної відбудови саме державно-приватне партнерство може виступити джерелом приватного капіталу для відновлення широкого спектру пошкоджених або зруйнованих об'єктів.

Ще одним актуальним інструментом є розвиток інфраструктури, який включає у себе розробку та впровадження проектів, спрямованих на системні трансформації інфраструктури території відповідно до стратегічних цілей розвитку. Не менш важливим є інструмент ревіталізації та рекультивуації, який охоплює процес відновлення міського або природного середовища чи покинутих промислових об'єктів з метою повернення їм попереднього призначення або надання нового.

ВИСНОВКИ

1. Проаналізовано приклади впровадження механізмів ресурсного забезпечення постраждалих територій в світовій історії. Післявоєнне відновлення не лише демонструє національні моделі відродження економік, але й вказує на суттєві зміни в соціально-економічному просторі, які є каталізатором для подальшого оновлення економічних систем, як це сталося в Німеччині та Японії після Другої світової війни.

2. Проаналізовано різні види ресурсів (фінансові, технічні, людські) та їхнє використання в контексті відновлення територій після військових подій. Взаємодія різних видів ресурсів важлива для досягнення оптимальних результатів у відновленні територій. Досліджені різні види ресурсів (фінансові, технічні, людські), які повинні бути інтегрованими в спільні стратегії та плани відновлення країни. Це передбачає ефективну координацію зусиль всіх стейкхолдерів. Були вивчені приклади світової історії щодо використання ресурсів. Яким чином було спрямоване використання ресурсів в тих сферах, де вони можуть найбільше сприяти відновленню. Наприклад, використання фінансових ресурсів для реалізації ключових інфраструктурних проєктів. Виявлено, що для досягнення успіху в довгостроковому відновленні постраждалих територій необхідна синергія між різними видами ресурсів, де їхні комбіновані зусилля можуть призводити до більшого впливу, ніж вони окремо. Наприклад, використання технічних та людських ресурсів для впровадження інноваційних проєктів.

3. Досліджено існуючі стратегії та методи публічного управління, що застосовуються для відновлення територій, та визначити їхню ефективність. Використання конкретної національної моделі для відновлення соціально-економічної системи України варто розглядати з особливою обережністю. Під час оцінки можливостей застосування розроблених схем відновлення економік слід враховувати численні загрози і виклики. Повномасштабна війна створює необхідність у виняткових рішеннях, і невизначеність шляхів відновлення

ускладнюється неможливістю точної оцінки та передбачення остаточних наслідків конфлікту.

Крім того, непередбачуваність поширення та несумісність застосованих концепцій із українською реальністю можуть породжувати сумніви щодо ефективності використання досвіду відновлення економік інших країн.

Майбутнє відновлення України ймовірно буде здійснюватися через «вікно можливостей», що відкриється перед українською економікою, та вимагатиме створення власної національної моделі відновлення. Перехід до відновлення та досягнення нових якісних характеристик соціально-економічної системи відбудеться в «коридорі» вибору між ліберальною та соціально орієнтованою моделями економічної системи.

Основна мета майбутньої реконструкції України полягає не лише в відновленні економіки до параметрів довоєнного стану, але й у створенні потужної моделі, що передбачає повноцінне відновлення та модернізацію країни з урахуванням всебічної трансформації соціально-економічної системи.

4. Сформульовані конкретні рекомендації для удосконалення механізмів ресурсного забезпечення відновлення постраждалих територій у публічному управлінні. Різні види ресурсів можуть бути отримані через співпрацю та обмін інформацією. Визначено, що для розвитку та відновлення регіону необхідно сформувати систему доброго врядування регіональним та місцевим розвитком, що включає розробку стратегій соціально-економічного розвитку громад, забезпечення економічного розвитку з урахуванням можливостей територій, посилення інституційної спроможності, безпека регіону для сталого розвитку. Встановлено, що Україна має можливість швидко реагувати на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищі, враховуючи динаміку відновлення та взаємодії ресурсів. Взаємодія різних видів ресурсів вимагає глибокого розуміння контексту відновлення, а також ефективного планування та управління, щоб забезпечити оптимальні результати.

5. Сформульовані висновки щодо результатів дослідження та визначені перспективи подальших досліджень у цій області. Поточна політична обстановка вимагає глибокого розуміння потреб територій і можливостей оптимізації розподілу фінансових, людських, природних, інфраструктурних та інноваційних ресурсів. Звертаючи основну увагу на підвищення ефективності використання цих ресурсів, має бути досягнена мета у вирівнюванні регіональної продуктивності та підвищенні продуктивної спроможності країни, її регіонів і територіальних громад.

Визначено, що у контексті повоєнного відновлення країни є важливим перегляд стратегічних цілей та інструментів державної регіональної політики, економічної політики регіонів і територіальних громад. Особлива увага має бути зосереджена на факторах продуктивної спроможності регіонів, які виступають конкурентними перевагами. Для досягнення позитивного зростання продуктивної спроможності необхідно впровадження прогресивних заходів, таких як модернізація стратегій, класифікація функціональних територій, коригування стратегій регіонального розвитку та зміни в бюджетному плануванні. Крім того, важливим є впровадження нових механізмів бюджетного вирівнювання, зміни в розподілі та використанні фінансових ресурсів для стимулювання регіонального розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гуменюк Л. Соціальна конфліктологія: підруч. Тема 12: Міждержавні конфлікти. Львів : ЛДУВС, 2015. – 564 с. URL: https://pidruchniki.com/78492/psihologiya/mezhderzhavni_konflikti.
2. Целищев И. Японская модель роста: сбережения, кредитование, инвестирование // Мировая экономика и международные отношения. 2001. №6. С. 87-96.
3. Н. О. Тимочко, О. А. Пучко, Л. М. Рудомьоткіна та ін. Економічна історія: лекції. Підруч. Тема 7: Господарство провідних країн світу після Другої світової війни. КНЕУ. 2000. 268 с. URL: <https://buklib.net/books/21887/>.
4. В. Колодежна «Післявоєнна доля світових нацпарків: збереження з користю для людей, держави та природи»: стаття. 2022. URL: <https://uncg.org.ua/pisliavoienna-dolia-svitovykh-natsparkiv-zberezhenia-z-korystiu-dlia-liudej-derzhavy-ta-prirody/>.
5. Договір про захист художніх та наукових закладів та історичних пам'яток (Пакт Реріха) від 15.04.1935 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_191#Text.
6. Конвенція о защите культурных ценностей в случае вооруженного конфликта от 14.05.1954 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_722#Text.
7. Конвенція ЮНЕСКО про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини від 204 16.11.1972 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_089#Text
8. Н. Обушина. Наукові перспективи № 1(31) 2023137: УДК 352:005.8: стаття «Управління проектами в публічній сфері: теоретико-практичний аспект». URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-1\(31\)-137-148](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-1(31)-137-148)
9. Чемерис А. Розроблення та управління проектами у публічній сфері: європейський вимір для України. Практичний посібник. Швейцарсько-

український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». К. : ТОВ «Софія-А». 2012.

10. Сурмін Ю.П. Моделі в державному управлінні. енциклопедія державного управління: у 8 т. Ю. П. Сурмін. НАДУ, 2011. – 380–381с

11. Вітлінський В. В. Моделювання економіки: навч. Посібник. В. В. Вітлінський. К. : КНЕУ, 2003. – 408 с.

12. Сурмін Ю. П. Словник системного аналізу в державному управлінні. 2007. 146 с.

13. Гута С. Структурно-функціональна модель системи державного управління в умовах кризових ситуацій, зумовлених воєнно-політичними чинниками. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 2. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1578>

14. Уайт Е., Дезілець Б., Маслюківська О., Шевчук Ю. Посібник з публічно-приватних партнерств. Агентство США з міжнародного розвитку (USAID), 2008–2009. 80 с.

15. Атамас О.П. Теоретичне обґрунтування і практика застосування в економічних дослідженнях терміна «інфраструктура». *Європейський вектор економічного розвитку*. 2012. № 1(12). С. 24-31.

16. Тюріна В., Солохіна Л. Вплив воєнних конфліктів на психічне здоров'я людини: короткий огляд зарубіжних досліджень. *Особистість. Суспільство. Війна. Матеріали Міжнародної конференції*. Харківський національний університет внутрішніх справ (м. Харків, 15 квіт. 2022 р.). МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Нац. поліція України та і. Х. 2022. С. 116–118

17. М. Мигал «Відновлення житла після воєн: досвід яких країн важливий для України» ГО «Інститут аналітики та адвокації». 2023. URL: <https://iaa.org.ua/articles/reconstruction-of-housing-after-wars-experience-of-which-countries-is-important-for-ukraine/>

18. Розвиток людського капіталу: на шляху до якісних реформ. Керівник проекту О. Пищуліна. Київ, Центр Разумкова. Вид. «Заповіт», 2018. 367 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2018_LUD_KAPITAL.pdf
19. Статут Організації Об'єднаних Націй, Департамент громадської інформації ООН Київ. Україна. 2008. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf
20. Бюджетирование: теория и практика: учебное пособие. Л. С. Шаховская, В. В. Хохлов, О. Г. Кулакова. М.:КНОРУС, 2009. 400 с.
21. Качагіна Л. В. Бюджетування як найбільш ефективний напрямок фінансового менеджменту. Л. В. Качагіна. Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ. 2009. № 4 (20). С. 65-69.
22. Благун І. Г. Фінанси : навч. посібник І. Г. Благун, Р. С. Сорока, І. В. Єлейко. Львів : Магнолія. 2007. 326 с.
23. Бюджетний кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.
24. С. Іванов «Економічне відновлення і розвиток країн після збройних конфліктів та воєн: невтрачені можливості для України» 2018 URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/6678/1/>
25. Рудик Н. В. «Програмно-цільове бюджетування на рівні місцевих бюджетів для сталого розвитку громад» DOI: 10.32702/2306-6814.2023.11.44 Журнал «ІНВЕСТИЦІЇ: ПРАКТИКА ТА ДОСВІД». № 11 червень 2023 р. С. 44-52
26. Практичний посібник «Місцевий економічний розвиток: моделі, ресурси та інструменти фінансування», Федерація канадських муніципалітетів. Проєкт міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст». 2020.
27. Петрова І. П. «Публічно-приватне партнерство як інвестиційний механізм післявоєнного відновлення економіки України». Інноваційні основи відновлення та розвитку країн після збройних конфліктів: інноваційний

вимір»: колективна монографія за ред. д.е.н. Омеляненко В. А. Суми: Інститут стратегій інноваційного розвитку і трансферу знань. 2022. 280 с.

28. Crowdfunding — Statistics & Facts URL: <https://www.statista.com/topics/1283/crowdfunding/>.

29. Cities are crowdfunding more. But is it fair to ask the people to pay? URL: https://apolitical.co/solution_article/cities-arecrowdfunding-more-but-is-itfair-to-ask-the-people-to-pay/.

30. LB.ua. Війна з Росією завдала Україні збитків на 600 млрд євро, – Урсула фон дер Ляєн. URL: https://lb.ua/economics/2022/11/30/537563_viyна_z_rosiieyu_zavdala_ukraini.html

31. Світовий Банк, Уряд України, Європейська Комісія. Україна. Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення. Серпень 2022. 269 с. URL: https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2022/09/zvit-shvydka-oczinkazavdanoyi-shkody-ta-potreb-na-vidnovlennya_-ukr-1.pdf

32. Проект плану заходів з відновлення України від наслідків війни. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/nacionalna-rada-z-vidnovlennya-ukrayini-vid-naslidkiv-vijni/robochi-grupi>

33. План повоєнного відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua>

34. Проект Плану відновлення України / Національна рада з відновлення України від наслідків війни, Київ. 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/economic-recovery-and-development.pdf>.

35. Статистична інформація. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

36. Інфляційний звіт (липень 2022). Національний банк України, Київ. 2022. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Inflation_Report_for_Experts_pr_2022-Q2.pdf?v=4

37. Проєкт можливих стратегій відновлення України. Supporting Ukraine: A Study on Potential Recovery Strategies for Ukraine 2023. URL: <https://media-publications.bcg.com/Supporting-Ukraine-Potential-Recovery-Strategies-Feb-2023.pdf>

38. Указ президента України «Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2662022-42225>.

39. Пилипенко Я. Відбудова України після війни. URL: <https://ti-ukraine.org/en/blogs/reconstruction-ofukraine-after-the-war/>

40. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/gromadskosti/fondi-vidnovlennya-ukrayini>

41. Про внесення змін до деяких Законів України щодо першочергових заходів реформування сфери містобудівної діяльності : Закону України від 14.05.2022 р. № 2254-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2254-20#n27>

42. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій. Закон України № 2389-IX від 09.07.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>